

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

SZERKESZTI SIMONYI ZSIGMOND.

48.

A NAGYKANIZSAI NYELVJÁRÁS

IRTA

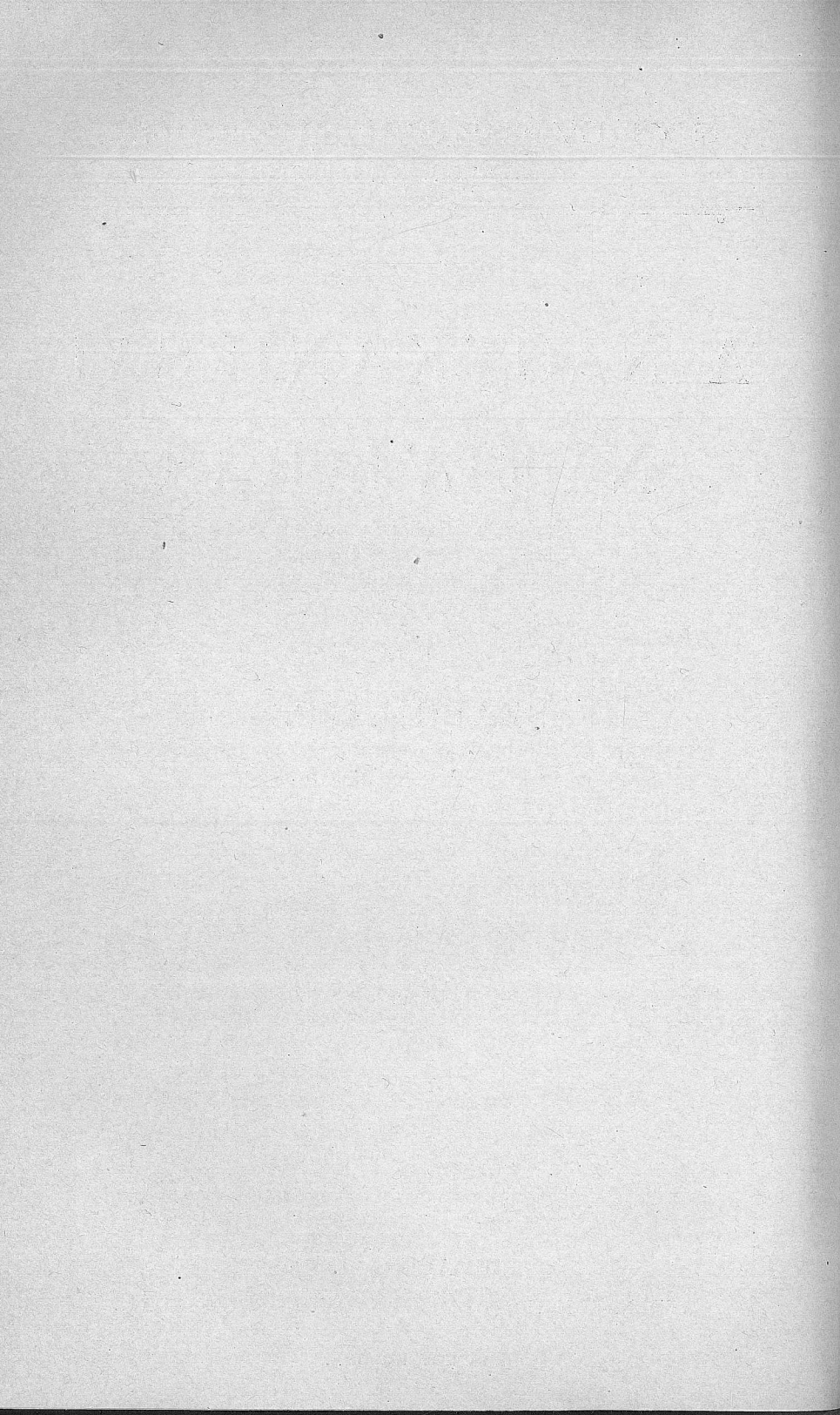
SZABÓ LAJOS

BUDAPEST, 1907

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

ÁRA EGY KORONA.

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

SZERKESZTI SIMONYI ZSIGMOND.

48.

A NAGYKANIZSAI NYELVJÁRÁS

IRTA

SZABÓ LAJOS

BUDAPEST, 1907

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

ELŐSZÓ

A MAGYAR NEMZET KÖNYVTÁRA

2024. ÉVI
KÖNYVTÁRI ÉRTEKZÉS

BEVEZETÉS.

Nagykanizsa nyelvjárása a környező nyelvjáróterületek s a szomszédos idegen nyelvek hatása folytán meglehetősen vegyes képet mutat. Már földrajzi helyzete is elősegítette ezt. Mint a délnyugati vidék legnagyobb kereskedelmi városa, természetes gócpontul szolgált arra, hogy benne régtől fogva különböző nyelvű emberek forduljanak meg: horvátok, németek, olaszok, vendek, s ezeknek nyelve elég nagy hatással volt rá. Ez a folytonos érintkezés, amely még napjainkban is tart, valamint a közeli göcseji s felsődrávai nyelvjárások okozták, hogy mindegyikből nagy mértékben vett át, s így hangtani, valamint alaktani jelenségeiben meglehetősen vegyülék állott be. Ez magyarázza meg azt is, hogy miért foglalkozom csak Nagykanizsa nyelvének a leírásával. Délen ugyanis Somogy-Szentmiklós még ma is jórészt horvátul beszél, de olyan horvát nyelven, amelyet még a közeli Muraközben is nehezen értenek meg. Kiskanizsa politikai, közigazgatási, gazdasági élete terén mindig bizonyos zárkózottságot, maradiságot, de önállóságot is tanusított, s így nyelve is a nagykanizsaival szemben elég függetlenül fejlődött ki. A délkeleti Bagola pedig legnagyobbbrészt somogyi és horvát hatás alatt állott, s így egyedül az északkeleti irány az, amely a szoros értelemben vett zalai nyelvjárást mutatja. Mostani munkámat nagy mértékben elősegítette az is, hogy tizennyolc éven át jóformán a város földművelő népei közt laktam, közöttük forgódtam. Ott voltam szüretein, kukorica- és tollfosztásain; a betlehem-járásokban, regölésekben, aprószenteki korbácsolásokban magam is gyönyörködtem; hallgattam karácsonyi és újévi köszöntéseiket, a lucanapi kotyolásokat; ismerem a ludvércekről, garabonciás diákokról szóló meséiket;

hallgattam lakodalmi mondókáikat, a kísértetek és megigézések ellen való babonás mondásaikat, s így ezt a nyelvet költői termékeivel együtt földolgoznom kedves foglalkozás volt.

Hogy Nagykanizsa nyelve keverék lett, annak földrajzi helyzetén kívül még egy más oka is van: történeti fejlődése. Kanizsa egyike volt a török hódoltság alatt a legkiválóbb erősségeknek; vára 90 évig (1600—1690) volt a kerület basájának székhelye. A törökökkel való eme hosszú érintkezés tagadhatatlan nagy befolyást gyakorolt nyelvére is. A vár ostromaikor itt megfordult spanyol, francia, olasz, horvát katonák közül nem egy telepedett meg a közeli falvakban. Sőt midőn 1690-ben Kanizsa várát a keresztények végleg elfoglalták, körülbelül 200 török a kiköltözők közül visszatért s a kereszténységet is fölhevén, végleg megtelepedett.¹ Így nagyon valószínű, hogy nagy mértékben kellett a török nyelvnek hatnia nyelvjárásunkra, noha sajnos, e hatást kellő tanulmány híján kimutatni nem tudom.

Ezután a német hatás kezdett mind nagyobb mérveket ölteni. Kanizsa maga katonaváros volt. A vár elfoglalása után nemsokára német katonaságot szállásoltak be, ezek később házhelyet is nyertek s végleg megtelepedtek.² Ha egy mélyebb bepillantást vetünk az ezen korbéli anyakönyvekbe, bebizonyítva látjuk a főtebb mondottak igazságát. Látjuk mennyi török, német, horvát, sőt olasz család telepedett meg ez időben Kanizsa területén. Csak nézzük 1716 tájáról. Ott találjuk ezeket a neveket: Osmiteun Erzsi, Mosenu Teréz, Vekanin Mária, Karnein Mária, Chismessia Katarina, Terenskin Mária, Kamerin Mária, Hadzenin Mária, Mugyerin Borbála, Adassin Károly, Lukin Verona, Kupichin Magdolna, Kaposs László, Sepák János, Sengutárdy István, Bitenparin Margit. — Majd később: Lovrik József, Kotsebár Mátyás, Kutnyák Katalin, Fabsich Margit, Dolenez János, Dirgeszi Orsola, Gudlin Terez stb.

1702 táján Kanizsa leggazdagabb iparos polgárai még németek voltak, s bizony beletellett jó száz esztendő, míg teljesen magyarrá lettek. A földművelő nép igazi magyar volt, de bár ellenállott a török és német hatásnak, mégis nagy mértékben vett át az ő nyelvükből is. Innen van az a sok idegen szó nyelvjárásunkban. Ezekhez a hatásokhoz járult a horvátok közelsége

¹ L. Halis István: A Ferencrend kanizsai zárdája. 1899. Nagykanizsa.

² L. uo. 22—23. l.

s bizony nem csoda, ha napjainkban is egyre-másra fölismerhetjük nyelvünkön a horvát érintkezés nyomait.

Végre, ami legtermészetesebb, a szomszéd falvak is egyre befolyásolják nyelvünket. Innen van az, hogy a göcseji és felsődrávai *ö-ző* nyelvterületek élénk hatása miatt elég nehéz még azt is eldöntenünk, vajjon *ë-ző* vagy *ö-ző* nyelvjáráshoz tartozik-e a mienk. Kanizsa nyelve tehát keverék, vegyes nyelvjárás nemcsak azért, mert történetileg így fejlődött, hanem főleg azért, mert a föntebbi két nyelvterület hatása alatt áll. Ha azonban mégis határozottan meg akarnók jelölni, nyelvünket az *ö-ző* nyelvjárásokhoz sorozzuk. Ennek kimutatására csak néhány gyakrabban előforduló alaktani példát hozunk föl, Így mindenek előtt a névszók legnagyobb részében *ö-t* találunk *ë* helyett, amint ezt alább a 15. lapon látni fogjuk. *Ö-t* találunk továbbá a többeszámú igei és birtokos személyragokban: *kertötök, pëndzötök, széktök, síjettök neveltök, kértök*. Az egyesszámban már valamivel ritkábban hallhatók: *keresöm, feleségöm, nézöm*. Ép így a módhatározó és helyhatározó *n* előtt is: *szépön, régön*, de *szépën, régën* is hallható. *Ö* van még a fölszólító mód egyes 3. személyében is: *kérgyön, égygön, eresszön*.

De legérdekesebb a dologban az, hogy vannak emberek, akik az említett esetekben *ö-t* is meg *ë-t* is ejtenek. Máskor meg azt tapasztaljuk, hogy egyik utcabeliek inkább *ö-vel*, a másikkal inkább *ë-vel* beszélnek. Néha egy *ö* és *ë* között álló hangot is hallunk, de tisztán megállapítani azt sem lehet. Annyi azonban tény, hogy azok az emberek, akik állandóan fuvarba járnak Csurgó, Iharosberény, Miháld, Sand, Segesd v. Ösztörögnye, Sormás, Rigyác, Letenye, Oltárcz felé: sokkal több *ö-t* ejtenek mint azok, akik otthon maradnak. Általában Magyar, Petőfi- és Rákóczy-utca lakói beszélnek leginkább *ö-vel*, ezek érintkeznek is legtöbbit nyugattal, amely pedig már meglehetősen *ö-ző* nyelvterület. De az *ö-zést* még elősegítette nálunk az is, hogy hetivásárok alkalmával folyton hallják az ösztörögnyei, szentbalázsi, göcseji, berényi, sandi, miháldi embereket, akik már erősen *ö-ző* nyelvterületen lagnak, s így mindezek az érintkezések csak természetesebbé teszik a keveredést s az *ö-zés* elterjedését.

Még forrástanulmányaimról is röviden számot akarok adni, mert ezek nélkül jóformán lehetetlen lett volna nemcsak az anyag elrendezése, hanem igen sokszor az egyes jelenségek fölismerése is. Legtöbbit merítettem jóakaró tanárom Simonyi Zsigmond dr.

alapvető munkáiból, amelyek nélkül jóformán egyetlen nyelvjárásíró sem lehet el. Tőle vettem az anyagbeosztás és kidolgozás rendszerét; a jelenségek szabályba foglalásának módját, egyszóval vezető fonalul az ő munkái szolgáltak dolgozásomban. De fölhasználtam másokét is.¹ És ami egész természetes, a Magyar Nyelvőr és Nyelvtudományi Közlemények megfelelő cikkeit is lépten-nyomon fölhasználtam. Végre nem mulaszthatom el, hogy Halis István tanácsos úrnak bőséges fölvilágosításáért és Szüts Ferenc kedves barátomnak szívességéért őszinte köszönetemet ki ne fejezzem ezúton is, mert anyagomnak úgyszólván három negyed-részét az ő segítségével gyűjthettem csak össze. Ő tette lehetővé, hogy míg beszélgetéseivel állandóan foglalkoztatta az egyszerű embereket, addig én gyorsírással egész észrevétlen írhattam le a hallottakat. Így a megfigyelt jelenségek igazán a nép ajkáról vannak ellesve, mert egyikük sem sejtette soha, hogy míg félrevonulva babrálok könyvemmel, addig az ő beszédjüket jegyezgetem titkon a papírra. S ez annál is könnyebben sikerült, mivel az olyan ember előtt, »aki mindég megösméri a szögén embört« (azaz szóba áll velük), a nép fia egész őszintén szokta föltárni lelkét.

Nyelvjárásunk legjellemzőbb hangtani sajátosságai közé tartozik először is a zárt magánhangzók kedvelése. Ez egyrészt hasonulás, másrészt disszimiláció útján fejlődött ki. Evvel kapcsolatosan említjük másodszer a rövid magánhangzók gyakori alkalmazását, melyek még *l*, *r* után is nem egyszer megmaradnak. Pótlónyújtás is történt néha, különösen a szótagvégi magán-

¹ Simonyi-Balassa: Tüzetes magyar nyelvtan 1895.

Simonyi: Magyar határozók 1888.

— Magyar kötőszók 1881.

— Kombináló szóalkotás 1890.

— Az elvonás és elemző szóalkotás.

— A magyar szórend.

— Az ikes ragozás története.

Kertész Manó: A zalavidéki nyelvjárás.

— Analógia a mondat szerkesztésben.

Nagy Sándor: A váci nyelvjárás.

Halis István: A Ferencrend kanizsai zárdája 1889.

Beke Ödön: A pápavidéki nyelvjárás.

Horváth Endre: A bakonyaljai nyelvjárás.

Bacsó Gyula: Az adavidéki nyelvjárás.

Szilasi Móric: Kombinált műv. és mozz. igeképzés.

hangzókon. Diftongusok, kettős hangzók csak szórványosan fordulnak elő, többnyire olyanoknál, akik nyugati falvakból költöztek be Nagykanizsára.

A mássalhangzóknál különösen a lágy mássalhangzók asszimiláló ereje ép olyan erős és általános, mint a keményeké. Zöngés hanggá lesz tehát minden zöngétlen mássalhangzó, ha utána *b, g, d, v, z, zs* következik. De emellett nagyon szereti népünk a hosszú mássalhangzók alkalmazását is szó közepén ép úgy, mint szók végén. Igen sok mássalhangzó veszett el a szó végéről, sokszor nyomtalanul, máskor pótlónyújtást hagytak maguk után. Néhány rag pedig illeszkedés nélkül maradt fenn.

I. HANGTAN.

Hangok képzése.

Mint a szóalakok használatában, úgy a hangok képzésében is meglehetősen ingadozást tapasztalhatunk. Ennek oka a fentebb kifejtettem nyelvkeveredésben van, amely a hangok kiejtésében sem jutott egységes megállapodásra, mindamellett mégis megjelölhetünk néhány a köznyelvtől eltérő állandó különbséget, amelyeket legalább népünk nagyobb részének beszédében hallhatunk.

1. Az *a* hangot a köznyelvi *a* hangnál erősebb ajakgömbölyítéssel képezik. Az olyan szókban pedig, amelyekben *á* előzi meg az *a*-t, *a*-nak hangzik, tehát egy *a* és *o* között álló hang keletkezik. Ez a dunántúli disszimiláció eredménye, az *o* azonban tisztán csak néha hallható egy-két szóban mint: *árpo*, *házbo*, *báttyo*, *várgyo*. Nálunk ez az *o* nem általános, hanem csak az erősebb ajakgömbölyítéssel ejtett *a*. Érdekes azonban az a jelenség, hogy egyes szókban az *o* átment a zártabb *u* hangba. Ez nyugati irányból, Kiskanizsa, Ösztörögnye felől indult ki, mert arra jobban el van terjedve; nálunk csak egy-két szóban lehet hallani, mint pl.: *a várbu bement*; *rajd van a lábu*, *jábu* (hiában) *átu*, *átatotábu*.

2. *e* a rendes köznyelvi *e* hang, mely még a szótagzáró *l* elveszte után is hallható különösen el igekötőnél, vagy ha szó végéről maradt el pl.: *emént*, *gyerékke*. Ez a fejlődés természetesen csak úgy történhetett, hogy először pótló nyujtással *é* lett, mint Kanizsától északra Zala-Szentmihály, Pacsa, Nagykapornak stb. vidéke ejti, aztán ebből rövidülés útján *e*.

3. *ê* mindannyiszor hangzik, valahányszor a szótagzáró *l*, *r* elvész, tehát pótló nyujtás áll be. (Kivéven az *l* igekötőt és ha szó végéről maradt el az *l*.) Úgyszintén ilyen hosszú *ê*-t ejtenek

az *lj* elveszte után a parancsoló mód 2. személyében: *figgyê*; *kê fő*; *emê rajta*; *têrdê kü*.

4. *é* olyan mint a köznyelvi *é*, tehát nem különbözteti meg nyelvjárásunk a zártabb és nyiltabb *é*-t. Néhány szóban lehet ugyan látni az eredeti nyilt *é* hangot megrövidítve, de ezek legnagyobbbrészt egész Dunántúlon elterjedvék: *Jêzus*, *nehez*, *keves*, *hetfe*, *ehös*, *eszrevész*, *nyel*, *mesz*.

5. A hosszú *ú*, *ű*, *í*, ismeretlen; még ott sem ejti népünk, ahol máskor pótló nyujtással hosszúvá lett, úgy hogy szinte föl-tűnő a rövidség: *tusó*, *nagyhasu*, *küső*, *kut*, *díjj*, *sziij*, *hur*, *tüz*, *tanunyi*, *rétrü*, stb.

A mássalhangzók képzésében az *ly* ismeretlen, helyette mindig *l*, néha *ll* áll. A hiátust majd mindig pótolják: néha *h*-val, legtöbbször *j*-vel. A szóvégi *h*-t pedig bizonyos nyomatékkkal ejtik, úgy hogy úgy tűnik föl, mintha hosszú *hh*-t ejtenének: *csehh*, *juh*, *dühh*.

Minőségi hangváltozások.

Zártabb hang áll nyiltabb helyén.

Ez egyik legjellemzőbb sajátsága nyelvjárásunknak.

o : a : *magos*, *halován*, *rogya*, *csollán*, *hombár*, *soláta*, *tárgyolás*, *kokas*. Néhány szóban a birtokos személyrag helyett is *o* áll: *házom*, *báttyo*; úgyszintén az igei személyragnál: *várgyo*, *láttyo*. Továbbá: *proder*, *komora*, *topló*, *toppat se*, *fonyár*, *szolánna*, *szároz*, *boroc*, *osztán*.

ó : a : *mó* (régi nyelvben is: Tel., Vitk. k.) *ó* (al), *ósó* (alsó), *sóró*, *tóró* (sarló, tarló), *szóma*, *óma*, *ómárium*, *kóbász*, *kóró* (karó), *kupóc*, *sónyó* (savanyú).

u : a : *szomgyus*, *borgyus*, *bunkus*, *május csurka*, *maskura*.

u : o : *hun*, *durung*, *bujtár*, *mustoha*, *sunka*, *fujt*, *csurgás*, *hunnajd*, *mucsok*, *bujtorgyán*, *burétt*, *kujtorog*, *bumáz*, *csuda*, *csurog*, *parancsunyi*, *gondunyi*.

u : ó : *azuta*, *muta*, *furu*, *mukucs*, *jászu*. Aztán az összes *ól* végű határozó ragokban: *ul*, *bul*, *tul*, *rul*, illetőleg: *u*, *bu*, *tu*, *ru*.

i : e : *repiszt*, *messzi*, *teli*. Továbbá a harmadik személyű birtokos rag helyén igen sokszor: *péndzi*, *kerti*, *böcsületi*; aztán *feli*, *veli*, *heti*.

i : ë : *igenés*, *diják*, *vigyive*.

i:é: *cül* (német *ziel*), *ippeg*. Aztán az egyesszám 3. személyű birtokragos formák ragozott alakjaiban: *börinek*, *féckit*, *székit*, *kezibe*.

ü:ö: *küjecs*, *küjet*, *cüjek*, *tüje*, *lüjet*, *küjeszt*, *szüjet*, *szüetkőzet*, *gyüjedelem*, *gyüjet*, *gyüendő*; ezeket *j*-vel és *j* nélkül is ejtik. *Üjebbe*, *küvér*, *csütörtök*, *gyükér*, *gyün*, *dühüs*, *türül*, *büfög*.

ü:ö: *tüke*, *küjj*, *ü*, *ük*, *tüle*, *üszü*, *bübeszedü*, *büjt*, *dül*, *küméhes*, *lünnyi*, *üssze*, *pürén*, *vésü*, *söprü*, *szü*. Aztán a határozói ragokban: *-ből*, *től*, *ről*: *bü*, *tü*, *rü*. *Ülü* (tyukok ülője).

Nyiltabb hang áll zártabb helyén.

Ezek között a jelenségek között sok olyat találunk, amelyek a régi nyelvben is előfordulnak s így legnagyobb részük tulajdonképpen nem is nyiltabbá válás, hanem a régebb hangállapot megőrzése.

a:o: *mast*, *mastannék*, *saván*, *váras*, *szenvanyó*, *paздérgya*, *partéka*, *magyaró*.

ó:u: *tósó*, *gyójtó*, *póka*, *gyólad*, *nyójt*, *fójt*, *gyójt*, *sórol*, (zsuro).

e:é: *nehez*, *keves*, *ehös*, *eszrevész*, *nyel*, *mesz*, *Jézus*, *szeny*, *hetfe*.

é:i: *késér*, *késéretet*, *kémöl* v. *kémél*, *sénya*, *rénya*, *kéván*, *kén*, *kégyó*, *gyékó*, *kénál*, *püccén*, *rédeg*, *segáll*, *iráll*, *ténta*, *téttanyi*, *irégy*, *fértat*, *hére*, *hérivel*. Azonfölül az *-it* és *-int* képzős igékben: *teként*, *boldogétt*, stb. továbbá: *megént*, *szerént*, *forént*, *-ként*.

ë:i: *vërrad*, *gëlliszta* és *gölliszta*, *ëedés* (R. ny.) *tëed*, *tëjetek*, *mëllen*, *hërtelen*, *hëjja*, *ërányába*, *vëlla*, *dëák*, *këllincs*.

ö:ü: *förönnyi*, *öveg*, *söveg*, *csötörtök*, *förgető*, *hüvelkujj*.

ö:ü: *höss*, *gyött*.

Magas és mély hangok változása.

ë:a: *vësárnap*, *vërgánya*, *dërága*, *gëradics*.

ë:o: *lajtërgya*, *bërëtfá*, *pëlva*, *sërrad*.

i:u: *hosszi*, *lik*, *kódis*, *tik*.

Ajakműködés változása.

Már föntebb mondtuk, hogy nyelvjárásunk keverék; vegyesen látható az *ö* és *ë* használata. Tekintve azonban azon körülményt, hogy az *ö* használata jóformán elterjedt, inkább az *ö-ző*

nyelvjáráshoz vehetjük. Itt csak azon szókat fogjuk felsorolni, amelyekben mindig ö-t használnak.

Bötlehem, böcsület, böcsünyi, bögy, csöcs, bötü, csönd, csöndér, röndér, csöpp, csöpög, csönög, ölég, ölogendő, embör, epör, Örzsi, epörgye, béllög, bölléncs, csepörke, ehös, fényös, öspörös, föccsen, föcsög, föcske, föcskendő, födel, fönn, förgeteg, förtelmes, görözd, gesztönye, gyöngé, gyöp, gyöplő, gyerök, helös, helöz, kemönce, körösz, leföst, lebög, béllög, mögé, mögött, pöcsét, pölhe, pöndét, pönget, pönög, pör, pördül, pörög, pörzsol, pözsög, recsög, röst, röss, söpör, söprü, sörte, sörke, szédölög, szög, szöglet, szégyön, szömérmös.

Ē-vel is meg ö-vel is ejtik ezeket: *szégén, édés, kérég, lélkem, pénték, reméte, kënyér, rënd, réttég, szédér, téged, szégfü.*

ü:i: *füzet, kü, igekötő: küjár, küszöllás, küllü, cüpö, künt, messzü, dücsösség, münüsztor, pücen, öszzevüssza, übola, ügér, ügyeközet, ümádkozik, üpa, az ümént, üzen, szüvü, szüene, tüssztöl, vüdek, vüsel, vüsz, vügyáz.*

ö:i: *hörtelen, körösfá, köllincs (de këllincs is), öröz, ösmer.*

ö:e: *köserü, fökény.*

ü:é: *füsüködik (de fösüködik is), ünököl, (< inököl) szürüs-kert, szürü.* Érdekes és szinte föltünő férfi hangfejlődése, amelynek é-je zártabb é és mégis ö-vé fejlődött; valószínű előbb férfi volt, aztán ebből lett férfi.

Néhány szóban viszont illabiális hangot találunk ajakhangzó helyett.

i:ü: *bikkfa, külső, könnyig, innep, rigy, rigyáz, siket, tizójtó.*

é:u: *alétt, avétt, meglapétt.*

Hangrendi illeszkedés.

Az asszimiláció is elég érdekes jelenségeket mutat; mindkét irányára találunk példákat, úgy az előre-, mint a hátrahatóra. Előreható asszimiláció látható ezekben: *isztorgya, suhun, sohá, oskola.*

Hátraható illeszkedés van: *vónák, járnák*, tehát a föltételes mód 1. személyében.

Mélyhanguvá lettek egészen: *féckalódik, katroc, kikászolódik.*

Magashanguvá lettek egészen: *gelegenye, kepesztet.*

Nem illeszkedik a -vel rag: *házza, kutyáve*; a -hoz rag *hó: firhó, püspökhó*; a -nál rag már legnagyobbbrészt átment az illesz-

kedés fokán, de egyes szókban még mindig nincs illeszkedés: *férná, kiná, feleséginá.*

Legérdekesebbek azonban azok a hangrendi változások, amelyeket az *analógia* néven foglalhatunk össze. A belső és külső analógia mindegyik faját láthatjuk, habár itt még nem oly nagy mértékben, mint az alaktani jelenségek között. Például: *idább* az *odább* hatása alatt; *érább: árább; órébb: érébb. Ittennék, ottannék, megentennék, mostannék:* a többi *-ig* ragos határozó analógiájára, noha ezekben az *-ig* (ill. *ék*) már inkább nyomatékosító szerepet vett föl. *Fódoz: tódoz. Ájnyi* (ásni) a *vájni* hatása alatt. *Főnek, alának, idának, odának, éranak, árának, mérának;* a többi *-nak* ragos irányhatározó analógiájára (északnak, nyugatnak, falunak stb.) *Hán* (hát) mint kérdőszó; a *t* először elmaradt a végéről, mint az igenlő *hát*-ból; (pl. *há persze, urvan há*) azután a többi indulatszócskák hatása alatt, mint *áhán, azán*, fölvette az *n*-et. *Megillepétt:* (megillet) a *megállapét* analógiájára. *Menná:* az *anná* mintájára. *Mazon* megy: a *mezen* megy hatása folytán. *Kijén mijén:* a többi *n* ragos határozó példája szerint (réten, héten). *Evádól:* elvállal hatása alatt.

Mássalhangzók váltakozása.

Az *ly* teljesen hiányzik nyelvjárásunkból, helyette mindig *l*-et vagy *ll*-et ejtenek: *kevéllel, illen, ollan, királ;* továbbá: *gall, golló, méll.* Végül az *lj* helyett szintén *ll*-et ejtenek: *üllön lē, kēllen fő.*

ny:n: Az *n*-et szó végén mindig jésítik: *fony, fenye, keny, mindēny, rokkony, szárny, szeny, vény.* Azonfölül néhány szó elején és közepén is: *nyön, nyöstén, nyénye, csinyál, köszönyöm, igényős, önkénytessen.* Végre a főnévi igenév *-ni*-je helyett mindig *-nyi* áll: *óvasnyi, künyi* (küldeni).

ty:t: Ugyancsak ez a jésítés látható néhány szóban a befejezett igenév *tt*-jén: *ázotty, fütötty, főzötty, küjesztetty, irotty, pörkötty, rohatty, szózott, vonyotty.*

n:ny: A föntebbiekkel ellenkezőleg minden szóvégi *ny* helyett *n*-et ejtenek. Ez nagyon érdekes jelenség, melynek magyarázatára nem juthattam; talán fölcserélődés? *Asszon, cigán, kémén, lán, legén, kéntelen* stb. (De már kémények, asszonyok, lányokat stb.)

ny:m: *citrony, paradicsony, salétronny.*

gy:j: Minden *j*-vel kezdődő magashangú szó kezdetén *gy*-t ejtenek: *gyég, gyegenye, gyegző, gyelős, gyün* stb. Továbbá e mély hangyakban: *gyuss, gyut, gyulius*; úgyszintén zöngés más-salhangzók után szótag kezdetén: *lajtërgya, pazdërgya, pörgye, szomgyus, vergye, várgyo*. Ha azonban zöngétlen után áll a *j*, akkor *ty* lesz belőle: *aptya, loptyák, raktya*.

Ritkább hangváltozások.

j:gy: *hajma, fokhajma, jász, jászol, vaj, bájatt, vajok.*

g:k: *agáca, gugorcol, gubaszivar, gréta, gunyhó, regruta, segrestye, szunyog.*

g:gy: *igenës, ingen, gyegző.*

n:l: *danol, etanál, hun, nékün.*

j:l: *kujes, ójt, tizójtó, mujt, Gyümöcsójtó, őjtenyi.*

b:p: *hömbölög, káboszta.*

ny:ly: *fökény, vőfény.*

b:v: *lebögő (levegő), szerbusz.*

c:sz: *baje, fécek, féckalóddik.*

m:n: *Ádán, án, áhán, azán; n:m:* *jamuár, vagyom, talám.*

zs:s: *darázs, pünközs, huzsvét.*

d:t: *fódoz (tódoz hatása alatt), viszked, reszked, mind.*

s:zs: *parás, sóról (zsúrol).*

Mennyiségi hangváltozások.

Magánhangzók.

Nyelvjárásunk legfőbb sajátosságai közé tartozik a rövid magánhangzók kedvelése, amely még ott is nagy mértékben érvényesül, ahol különben pótlónyújtás fejében hosszú hangot szoktunk ejteni. Azonfölül minden hosszú *í, ú, ü* helyett rövidet ejtenek, sőt a szótagzáró *l* elveszése után is rövidek maradnak: *gondunyi, tanunyi, kerdünyi, furu, kut, nagyhasu; kigyó, tűz, tanétt (ill. tanétt)*. Rövid még ezekben: *agáca, akamas, langal, langali, attu, muta, ütät*. Végre a hangrövidítő tövek némelyikében: *mesz, nehez, eszrevész, ehös, szeny, keves, nyel, hetfe*.

De viszont a köznyelvtől eltérőleg néhány szóban hosszú hangot is találunk: *hálá Isten, mánaptság, miháttam, fëháránt, fonyár, szolánna, tennáp*. Különösen az idegenből átvett szókban gyakoriak: *ákszentáció, áppetitus, ákciós könyv, kássza, kána*.

Sokkal érdekesebbek a pótlónyújtás révén keletkezett hosszú hangzók, amelyek legnagyobbbrészt *l*, *r*, vagy mindkettőjük elveszte után jöttek létre, s vagy egyszerűen hosszuvá lettek, vagy a zártság fokán is átmentek: *óma*, *ómárium*, *ószél*, *szóma*, *tóró*, *sóró*, *kóró*.

Hasonlóképp megnyúlik a rövid hangzó, ha az utána álló hosszú *rr* megrövidül. Ilyenkor az *a*-ból rendszeren hosszú *ó* lesz: *ére* (erre), *óra* (arra), *mére*; *óra* (orra), *fór*, *fórás*, *ór*.

Hosszuvá lett a legtöbb esetben az *ly*, *l*, *ll* előtt álló rövid hangzó, ha utánuk még egy mássalhangzó következik: *bóha*, *csónyi*, *fóka*, *hógat*, *ósó*, *kóbász*, *meghót*, *ókor*, *tóp*. (De *kö* = köll röviden hangzik.)

A felszólító mód *j*-je az *l*-el együtt sokszor egész nyomtalanul vesz el a szó végéről, néha azonban pótlónyújtás történik: *ü le*, *ne bámu*, *figyel*; de *kê fő*, *felé*, *csunyû még*

Ugyanily hatással maradt el az egyszerű *l* is a szó végéről, t. i. az előtte álló hangzó nyújtást szenvedett: *asztó*, *bihó*, *fiató*, *köté*, *halá*, *hajná*, *péntő*, *sindő*. De rövidek: *eledé*, *hite*, *éte*. Az *l* végü határozó ragoknál pedig az *l* elveszése után még a zártság fokán is átment a hangzó: *ból*, *tól*, *ról*, > *bu*, *tu*, *ru*: *házbu*, *kertbü*, *rétrü*, *kutbu*, *tetörü*. A *-hoz* ragnál szintén zártabbá vált a hangzó a *z* elveszte után: *templomhu*, *házhu*, *erdőhü*, *képhü*. Továbbá az egyesszám 2. személyében is: *gondókozó*, *fázó*, *észő*, *néző*. A 3. személyben már ritkábban fordulnak elő, de azért hallhatók: *küfordu*, *megkerdü*, *meghizla*: ez nem oly általános, mint a második személyben.

Az *el* igekötő, - *nál nél* és *-val vel* ragok *l*-jének elmaradása nem idézett elő pótlónyújtást, az előttük álló hangzó mindig rövid: *etanáta*, *evát*; *szomszédná*, *lohakke*. Épígy rövid mindig az *ú*, *ü* is, ha az utána álló *l* elveszett: *tanunyi*, *meglaput*, *küfordut*, *ekütte*, *kihüt*, *szüt*, *megüte*.

Mássalhangzók.

Nagyon szereti népünk a mássalhangzókat megnyújtani, e természeténél fogva az *ít* képzőt mindig hosszan ejti pl.: *A boldogéttóját*, *épéttés*, *megpuhéttom*, *savanyéttóba*, *tanéttó*, *Üdvözéttó* stb. Ez általánosan elterjedt.

Gyakran nyúlik meg azonfölül az *l* is: *allu*, *bellü*, *allig*, *düllő*, *eltökélette*, *föllü*, *fullad*, *csollán*, *gyullad*, *kerüllő*, *mullat*, *nyullik*, *nyillik*, *szógálló*, *szöll*, *tellik*, *öll*.

Az *ly* helyett *l*-et használ nyelvjárásunk, de néhány szóban hosszú *ll*-et találunk: *béllög, golló, gall, illen, millen, ollan.*

Hosszan ejtik továbbá a folytonos hangokat, ha utánuk magánhangzóval kezdődő rag, vagy képző következik; különösen az *s*-et: *módikássan, pirossan; lábossá, mássa, papirossa; egésszet, előssző; bosszussak, keménnyek, juhásszok.* Azután ezeket: *esső, bosszant, bocsátt, mezző, csehh, dühh* (de *dühü* is), *hijj* v. *hëjj, juh, kuttat, fütt, lógg* mettü; (az *ettü* hatása alatt), *nyitanyi, rokkony, sáppító, urr, utánna, zugg, zuhhan, zsupp, tátt.* Úgyszintén hosszán ejtik az *ó*-dik, *ödik* visszaható igeképzőt: *becsukóddik, döglóddik, hajculóddik, tapogalóddik.* Továbbá néhány szóban az *lt* hangcsoport helyett *tt*-t ejtenek, különösen a befejezett igenévben: *dött, kött, kátt, sütt, tött, tétt, fétt, lött* (lejt), *lött* (lejt), *sobakk, kobakk, vátt.*

Ellenkezőleg megrövidült a mássalhangzó ezekben: *álás, álat, álétt, álkapca, ál, álomás, anyi, anyirag, ére, óra, fór, gyólad, íce, kána, sēmi, szál, szálás, ór, menyireg, var.*

Találunk olyan alakokat is, melyek magán- vagy mássalhangzóval bővültek, vagy megfogyatkoztak; az előbbit főképp a mássalhangzó-torlódás elkerülése idézte elő, de vannak közöttük régebb hangállapot megőrzői is.

1. *Bővültek egy magánhangzó közbeszúrásával:* Az idegenből átvett szók nagy része: *kovártél, firiss, dërága* (régí nyelvben is), *cinëge, tekenyő* (régí ny.), *petëmszirom, pönög, csönög, gërádics* (r. ny. garádics). Határozottan a régebb hangállapot megőrzői: *épëtteve, dögleve, mondava, szántava* stb.

Sok idegen szónak a végét toldották meg: *cumpëdli, fácsli, lájbli, krágëdli, glázli, kukëdli, prézli, pákli, pártëdli, serbëdli, sámëdli, stëllázsi, tácédli, stánëcli, smarni, sujszter, pejsli, pánvágli; srëjjen.*

Néhány esetben a szó elejéhez járult a magánhangzó: *ispita, istáció, istrázsa.*

Mássalhangzóval is bővültek alakok; ezek között vannak analógiás alakulások is: *csolk, szölke, buborka* (gyereknyelvből honosult meg), *hidegen, hinteget* (idegen, integet) *anyirag, enyireg, menyireg, megmáslétt, péndz; ittennek, ottannék, mëgentennek, mostannék;* (a többi *-ig* ragos határozó analógiájára; *ék-ig*) *könnyig* (talán a régí könidből lett?), *kihujzni, méncsës cserép, pippancs.*

2. *Megfogyatkoztak egy magánhangzóval: águsztus, Ásztria,*

jábu (hiába), *jesztöget*, *jedés* (ijedés), *kátoz*, *lán*, *valamennyen*, *mé* (métt), *mindannyan*.

Mássalhangzó veszett el e szók elejéről: *álogház*, *áporesső*, *ápfog*, *ászló*, *ongora*, *üstént*; aztán az idegenből átvett szók egy részénél: *kátula*, *priccöl*, *pórkássza*, *pórhelt*, *pagét*, *picc*, *till*.

Szó közepéről veszett el a mássalhangzó a hangtorlódás kikerülése végett: *ápiris*, *bumáz*, *febuár*, *Isfán*, *peig*, *pitar*, *pitarol*, *tökina*, *tesfér*, *téfü*. Három mássalhangzót sohasem tűrnek meg egymás mellett, egyiket, vagy néha szó végén kettőt is kilöknek: *aszonta*, *égyerök*, *hunnajvëtted*, *masmá*, *kerbü*, *kömbe*, *krumpi*, *Szenmárton*, *széve*, *tőfa*.

Szó végéről maradt el a mássalhangzó: *t*: *há*, *mér*, *ér*, (hát, mért, ért), *apámér*, *hazdér*; sőt sokszor az *r* is elmarad az *-ért* ragból: *azé*, *ezé*, *kezié*, *mingyá*, *mé* (de van métt is). A *r* maradt el: *akko*, *miko*, *gye* (jer), *-ko*: *huzsvétko*, *pünkösdko*; *hama*, *má*, továbbá az *-ért* ragból ilyen szólásmódokban: *ötét*, *hatét vette*, *száz forintét atta e*. Elmaradt még a végmássalhangzó ezekről: *maj*, *hé*, *ré* (majd, hél, rév).

Sokszor minden ok nélkül esett ki egy mássalhangzó a szó közepéről, legtöbbször a *v*, *s* az így támadt hiátust azután *j*-vel vagy *h*-val töltötték ki; néha azonban megmarad a hiátus: *gyüjedelem*, *gyüjő hét* (de *győ hét* is), *cüjek*, *küjet*, *lüjet*, *szijószék*, *szüjetközét*, *üjeg* (de *öveg* is), *bihó*, *küméhes*, *lohak*, *miháttam*, *piharc*, *fuakszik*, *koász*, *tüe*. Más esetben *v* tölti ki a hézagot: *csunyávu*, *egyenlővek*, *franciávu*, *lakóvu*. Ha azonban két külön szó hangzói kerültek egymás mellé, akkor mindig *j*-t találunk a hiátus helyén: *ajtójig*, *aptyájér*, *fijam küjemeli* stb.

A mutató névmás (ez, az,) *z*-je is kiesett két hangzó között: *eis*, *ais*, *eök*, *aok* (de *ejis*, *ajis* is épügy járatos).

Sokszor pedig két szótag összevonásával, vagy egy szótag elhagyásával kerülnek el a hangtorlódást: *acce*, *aci*, *acejde* (adsza ide), *aszondi*, *csopros* (csoportos), *ergye* (eredj el), *bug* (> *bujk*, *bujjék*), *fór*, *gyejde* (jer ide), *gyöhetően*, *höss* és *hüss*, *há* (hová), *hászen* (hát hiszen), *hácci* (hátszél), *jóccakát*, *jappitust*, *konyhaító*, *muta*, *mecesz* (mit teszesz), *kéne*, *köllene*, *odállít*, *odadom*, *sohá* (sehová), *sóse*, *sunse*, *tőfa*, *uccajtó*, *tó* (tova), *ke*, *rétje*, (rétegeje), *micsa*, *künnyi*, *önnyi* (oldani), *vásál* (vásárol), *zargat*, (zavargat).

A hasonulás nagy mértékben érvényesül nyelvjárásunkban. A magánhangzóknál még nem annyira, mint a mássalhangzóknál. Magánhangzó-hasonulást látunk ezekben: *eses*, *szereteje*; külö-

nösen erős ez a zöngés mássalhangzóknál; a zöngétleneknél inkább a részleges asszimiláció gyakori.

A: *dl*-ből hátraható hasonulással mindig *ll* lesz: *állak, szíllak, küllek, allak.*

dn:nn: *annak, gyullannak, künnek, színnak.*

rl:ll: *mellek, öllenyi, evellek, megvállak.*

lj:ll: *alla, fiatalla, korálla, megálla, tellesen, üllön le.*

nl:ll: *ajállom, hasolló, sillődik.*

gyn:nn: *fonnak, mekfannak, kühannak.*

gyt:tt: *hattam, fattak, fottak.*

Hasonul továbbá a szóvégi *gy* a rákövetkező mássalhangzóhoz: *éhház, ésszém, hottisztólóm, isszól az írás, nésszémközt, naffa, urrászónyi, ukkő, uhhá* (úgy hát). Úgyszintén a *hadd* szó *dd*-je is: *hattegye, hannézza* meg. Az *az ez* mutató névmás *z*-je is a rákövetkező szó *v*-jével: *avvót, evvögye meg, avvárt* stb.

Előreható hasonulás történt a *tv* hangcsoportnál, a szó belsejében, ahol mindig zöngétlen lesz a *v*-ből: *hatfan, hetfen, hitfan, ötfen, kötfe, tétfa, ütfe, sütfé, küszorétfa; látfan, kiátfan, futfan, nyujtfán* stb.. tehát a műveltek nyelvében is. Ha azonban szóvégi *t* után következik *v*-vel kezdődő szó, vagy rag, akkor a *t d*-vé gyöngül: *idvan, odvan, kabátod vettem, húzsd vágott.*

De hasonulás történik akkor is, ha a *v* előtt más zöngétlen mássalhangzó áll, pl: *s, sz, f*: Ilyenkor *zs, z, v*-vé gyöngülnek, pl.: *pirozs virág, húzsvét, csuzva, mázva, hatröv vászon.* De viszont *fösfén*-nél a *v* lett kemény.

Disszimilációval is találkozunk nyelvjárásunkban. Némely *á* után álló szótagban ugyanis *a* helyett *o*-t ejtenek, mint már föntebb is mondtuk, pl: *báttyo, szároz, várgyo.* De általában inkább az erős ajakgyömbölyítésű *g*-t ejtik.

Hangátvetés is fordul elő néha: *bozda, emle* (elme), *érzenyi, korela, kanál, kegyés, Králi, szolánna, cett halott, zsurmalék, csöndér, löndér, falámia, háksó, infulencia, ignácium, lasponya, prosszecció és prosënció, pölhe* (pehely), *üdvégy, visít, zsurma, faracska, szökcso,*

II. ALAKTAN.

A) Szótók.

1. *Magánhangzóval* való bővülést mutatnak a következők: *moha, méhe. rizsa, mája, agáca, terhe, dühü, rigya, cinége, áti, fürgye.*

2. *Mássalhangzó* bővülést találunk ezekben: *lepént, szappant, tulipánt, maszlang, hangyúl, méncs, lámpás, rozmaring, penészles, buborka, hidegen* (idegen), *rippancs, bibaszt.*

3. *Személyragos* alakjukban fordulnak elő: *lábakásája, falufarka, ujjamustra, mutatóujja.*

4. *Kötőhangzós* alakot használ nyelvjárásunk mindig a *-va -ve* képzős határozói igenév előtt, ha hosszú vagy két mássalhangzó áll előtte, pl: *terétteve, ütteve, láttava, dögleve, fesledve, készétteve, mondava, áldava, szántava* stb. Ezek a régi teljesebb alakok megőrzését mutatják. Továbbá: *jesztöget, tányér, tányérat, mukucs* (mókus), *mukucsot, könyvtárat, mecsek* (mocskok), *mecsekés mecsekét.*

5. *Kötőhangzó nélkül* képezik tárgyesetüket: *negyven, ötfen* stb. *kilencfen*; *órr* (orr), *sován* pl: *negyvent, ötfent* stb. *kilencfent, órtr, sovánt.*

6. *Hangrövidítés* állott be minden hosszú *i ú ü* hangú szóban kivétel nélkül mint: *tüz, szíjj, dijj, hur, szür, kut, nyul, ur, szür, csür* stb. tárgyesetük: *tüzet, szíjjat, dijjat, hurt, csürt, szürt*, stb. az összes hangrövidítő alakokban.

7. *Hangjukat nem rövidítették* meg a tárgyesetben ezek: *nyár, sár, bél, szél, madár, bogár, pohár, kalán* (kalányok is), *parás, darás.*

8. *Hangzójukat vesztették* bizonyos esetekben: *kipor, szutyok, pöcök, szütyög, pocok, prücsök, pucok* (kiprot 'kőport', szutykos, pöcköt, szütykös, pocokos, prücsök, puckok).

9. *A v hangot őrizték meg a tő elváltozott hangzójában: méhel, szul, kűméhes, fűjj, kűjj (a tárgyesetből, fűjjet, kűjjet-ből elvonással), sűrűven, köserven, köserűvebb, öszvességel, célszerűvebb; ez utóbbiak magát az eredeti -v hangú tőalakot őrizték meg.*

10. *Az ó ö végű névszók közül nem változtatják véghangjukat: disznó, erdő, erő, mező, szőlő, apró, csikó, hintó, kunyhó, tinó, zsidó, (disznója, erdőjében, erője, tinóját, zsidóját).*

Véghangját elváltoztatta: szerető (szereteje).

B) Szóképzés.

I. Szóösszetétel.

Igen érdekes jelenségeket mutat nyelvjárásunk e téren is. Különösen figyelemre méltó az összetételek némelyikének jelentés-tani elváltozása. Néhány összetételben hangalakváltozás is történt.

Összetett igék (alárendeltek és mellérendeltek): nekigyalogul, megegyesül, beleövdök, belégabalodik, nekisikosul, odaszalutál, összehül; émeleg-ámolog, elkertekurtálódik. Ikerszók: lifég-lafog, illégbillég, tibláb, csóráz-móráz, öl-fül, ken-fen, ötöl-hatol, térül-fordul.

Összetett főnevek (határozós, jelzős, birtokos, tárgyas és mellérendelt összetételek): ószél, főszele, ószer, átiut, hátra-kaparincs; aranmálingó, borzas katica, vasfazék, borzaföd, bésürész, csapófa, csigáskut (gémes), vadrózsa, csótánborsó, császárszakáll, halálmadár, lánasszon, fejes ükeme, egyedülember, szépasszonszölő, ököródal, durungfarku-cinege, elevenkényes, fécekfentő, füttyfürüttyős fütty-fenye, gyilkos ügyekezet, nyoszolólánny, rédegmарha, segreeső-körte, vaksibilla, zödkánya, zsidógomb, böcsöháj, bábinkógyökér, angyalbögyöre, hiddeszka, hegedeszó, pipaszó, kigyópásztor, tehénhaszna, rozsanya; békunyuzó, tepszüleső, háladás; búbecce, bimbam, cicamaca, herbatí, pánvágli, pittypalatty, szenygyörvirág, szarkagáborgyán, vazsgáborgyán, szembekötös, vörös-farcingó, lánkököröcsin, menyétasszon.

Összetett mellénevek egyúttal ikerszók: dimbes-dombos, bidrész-bodros, birzész-borzas, ketle-kotla, nyám-nyám, gyim-gyom, licpocsos, szete-szuta, tácsi-mélácsi, totyafeszész-fécédulás.

Összetett határozók: egyesegyedül, végesvégig, régésrégén, telidésteli, tömöstömve.

Az összetétel hangalakja megváltozott ezekben: csöndér, löndér, (az előbbi analógiájára) szénvanyó, téfó, mesturam, acce.

II. Szóelvonás.

Kehe: kehöl. *Szedik-vedik*: szedett-vedett. *Sitrél*: sitt-ritt. *Kerepő*: kerepöl. *Szufla*: szuflál. *Hörp*: hörpent. *Pörk*: pörkent. *Kósza*: kószál. *Hinga*: hingál. *Csapa*: csapáz. *Agyar*: agyarkodik. *Lotty*: lottyán. *Szotty*: szottyán. *Leff*: leffen. *Pöre*: pörcög. *Pásszos*: pásszol. *Frésza*: frösszöl. *Csórez*: csórezol. *Csáfori*: csáforitt. *Pancs*: pancsol. *Piri*: spiritusz. *Számos*: számít. *Küjj*: füjj. (L. 15. oldal).

III. Szóvegyítés.

Áj (ás + váj). *Csávorikol* és *csávosikol* (csáforitt + dávorikol). *Csármáz* (csatáz + lármáz). *Csöszmörög* (csoszog + szötyörög). *Mindannyájan* (mindannyan és mindnyájan). *Élénkény* (élénk + élékeny). *Örökkétig* (örökké + örökéltig). *Rémíztő* (rémítő + borzasztó). *Iszontató* (iszonyú + rettentő). *Nyíszál* (nyes + riszál). *Baligács* (balog + csács). *Valamentennyi* (valamint + valamennyi). *Csatvaráz* (csataráz + vataráz). *Repecsés* és *repecskés* (repedt + likacsos). *Ténförög* (térül + forog?). *Dáridomoz* (dáridóz + dombéroz). *Elkánicsopicsorodik* (elkánpicsorodik + elsomforodik). *Hozszula* (hosszú + kajla) = hosszú, vékony, meggörbült hátú fiatal emberre mondják. *Jáccék* (játszás + játék). *Járkélók* (járok + kélek). *Kóprésznya* (kopor + kórész). *Guksol* (guggol + kuksol). *Lumpléroz* (lumpol + dombéroz). *Megillepétt* (megillet = megkövet; a megállapít analógiájára vette fel ezt a végződést). *Pisztérkál* (piszkál + turkál). *Pátyolgat* (ápolgat + patyókál). *Repezkedik* (repés + epekedik). *Sérvad* (sorvad + hÉrvad). *Battyog* (ballag + totyog).

IV. Igéből való igeképzés.

1. Mozzanatos igék.

A mozzanatos igéket elég gyakran használja népünk. Általában szereti, ahol csak lehet, a cselekvést mozzanatos értelemben fölfogni még akkor is, mikor a cselekvésnek nem éppen pillanatnyi időtartamáról van szó. Sokszor inkább csak azt akarja megjelölni, hogy a cselekvés csak egyszer történik meg, ezért használ néha ott is mozzanatos igét, ahol közönségesen gyakoritót használ a nyelv. Az *n* képzős átnemhatók majd mindegyikének megvan a

t képzővel alkotott átható megfelelője. Néhány igében jelentésváltozás is történt.

-an, en: *elzuppan, rastan, rotytan, megrotytan, összerotyan, lerotyan, liffen, leffen, laffan, lappan, lespen, szottyán, zuhhan, fölkoppán, lottyán, nyekken, megszőssen, megszusszan, elzuppan és elzsuppan, kiruccan, nekiruccan, kiposszan, elirran, guccan.*

-ant, ent: Sok igének magas hangú *-ént* (int) képzős alakja is használatos: *csattant, pattant, rikkant, koppant, hörpent, köhent, kilottyant, kiloccsant, pislant, prüsszent, elröhenti magát, rotytant, durrant, rádurrant, rádörrent, bedörrent, bekukkant, kikukkant, bekettyent, kibőffent, lenyisszent, büffent, kivakkant, elposszanntya magát, lőrisszent.*

-ánt, ént: *hujjánt, fujánt, hörpént, köhént, pislánt, rikként.* Éntet használ azonfölül a nép az *-int* képző helyett is épúgy, mint *-ít* helyett *-ét* (ill. *ét-et*) pl.: *ordént, óhént, tátént, ásént, nyomént, pattént, csattént* stb. De a város belső része *-int*-tel is használja a következőket: *huggyint, huzint, csiperint, ásint, elbődint, habarint, kavarint, taszint, bosszint, nyomorint, kifacsarint, kifaszarint, hugyint, emelint, gágint, megkaparint.*

-itt, ill. étt: *csuporétt, habaritt, taszitt, elfintoritt, lóditt, bigyeritt, lapitt, vicsoritt, kukoritt, nyomoritt.*

-aml: *meggyülemlik, begyüremlik, kificamlik, megiramlik.*

2. Gyakorító igeképzés.

A gyakorító képzők nagy változatosságot és élénkséget mutatnak. Ezek többször fordulnak elő nyelvjárásunkban, mint a mozzanatos igék. Néha a főntebbiekkel ellentétben a huzamosabb ideig tartó cselekvést is frequentativummal fejezi ki népünk.

-l, ol, öl, öl: *dencöl, pencöl, lefetyöl, güzsmöl, kehöl, föcsöl, pancsol, büzsmöl, náspángol, paszatól, maszatól, rastogol, szuszpitol, kopisztol.*

-ál, él, al, el: *sékonyál, nyitál, eltángál, riszál, kerinbózsál, nyiszál, dugál, hándál, lófrál, ófrál, zuhál, vésonyál, vásál, kámpál, kárpál, áglál, sütkörél, csiszál.*

-gál, gél: *felezzgél, ádigál, menegél, nézgelődik.*

-kál, kél: *papirkál, biberkél, irocskál, iprikál, faracskál, nyukál, kurkál, kukucskál, csöpörkél, pisztérkál, sétafikál.*

-gat, get: *álogat, bisztogat, észéget, iszogat, szárogat, aprogat, puhogat, áligat, fakogat, hordogat, noszongat, szutyongat, potyogat, szütyönget.*

-kol, köl: *cikákol, dávorikol, hórákol, kiszurkol, katakol, maszikol, pispákol, szipákol, szömörköl, csávosikol.*

-ász, ész: *kórész, kotrész, sütkórész, kurkász, vatarász, zatvarász, koprész, pücskörész.*

-z, áz, öz, өз, oz: *gógáz, gigyerez, fancéroz, csumáz, tépáz, csapáz, futkoráz és futkároz, kipányváz, szédibabáz, markoláz, csatvaráz, csötönöz, csóráz, móráz, dombéroz, dáridomoz, vinyároz, kurugláz, óhéntozik, hancuroz, kicsupáz, lopingyomoz, kotonoz, patalléroz, sáppitoz, léeresztöz, ligbalököz, óhajtoz.*

-döz, doz: *nyuládoz, befödöz, gunnyadoz.*

-g, log, rog, lög, rög: *mésog, káffog, csemcség, nyüszög, szipég, püfög, szütyög, prüszög, pöszög, rastog, roszog, nyámmog, letyég, lityég, lotyog, bummog, csummog, csámsog, heppég, nyifég, nyafog, sapalog, ténfölög, ténförög, imélég, ámolog, bizélég, büzölög.*

-rog, rög: *bizsérég, bozszorog, csöszmörög, csöpörög, kecmerég, szötyörög.*

-dál, dél: *kolédál, kukérdál.*

-col, cöl, cál: *kenficöl, gugurcol, kóricál, tiporcol.*

-zsol, zsel: *habzsol, lebzsel.*

3. Műveltető igék képzése.

-aszt, eszt: *dögleszt, elveszeszt, leszakisztt, repisztt, mèneszt, köppeszt, fölláziszt.*

-tat, tet: *koslat, fujtat, fértat, farátat (szán), kűméltat, nyektet, nyegtet, kraftat, nekirugtat, kirugtat, főkepesztet, lefegtet, lafogat, leftet, megétet álltat, halat.*

4. Visszaható igék képzése.

Sűrűen alkalmazzák az álvisszahatókat különösen az ismételt, vagy tartós cselekvést jelölőknél.

-ódik, ödik: *avasódik, eldugódik, elkámpicsorodik, főkászolódik, kihallatszódik, döglődik, becsukódik, ócsudik, döfölődik, rávetemedik. Tisztogalódik, hajculódik, tapogalódik, készülődik, olvazsgalódik, fázolódik; ezek a cselekvés lassú, huzamosabb ideig tartó voltát jelentik. Belégabalodik, beleövödik, cühölődik, csucsorodik, ráfancsalodik, elveszódik, elveszelődik, vinkolódik.*

-ödzik, ödzik, ózik, özik: *kéredzik, akarózik, fölhozódkodik, nekitürödik, eklendézik, léeresztözik (játék), fölszédelőzik (így is).*

-kodik, kédik, ködik, kódik, kódik: *csimpasszkodik, marakodik, kezdekédik, bizonkodik, megmohókodik, veszkodik, vinkodik, gyözkodik, szedelözkodik, pironkodik, megmozsdókodik, ámekodik, repszekedik, ráripakodik, ebekédik.*

-ul, ül: *nekigyalogul, nekisikosul, szakul.*

-kozik, kézik, közik: *fuákszik, kiborotfákozik az idő, ráfeledkezik vmire, rávélekszik vmire, veszekszik, találkszik.*

A gyakorító és visszaható igeképzők összevegyítése sokszor új jelentést ad a szóknak: *akaródzik, kotorászóddik, kóklászóddik, kezdekédik, kérdezelőddik, keresőddik.*

V. Névszóból való igeképzés.

Leggyakrabban találkozunk a vmit tevést és vminek tartást jelentő igékkel. Legkevesebb újat mutatnak a vmilyené tevést jelentők.

-l: *büzöl, befirhangol, beszekurál, elnadrágol, elprédál, elnagyol, gráblál, héccöl, frustukkol, kertől (kerít), maszatol, lépocskol, pancsol, papol, ötöl hatol, túlköl, truccol, üköl zsinatol.*

-ll, all, ell: *átall, fiatal, hosszall, közell, koráll, gyöngell, messzell, öregell, órall, rövidell, sokall, szélessell, nagyoll.*

-z: *arasztóz, bepofáz, berígláz, befürgetöz, bedutyiz, bekászláz, citoráz (és citorál), csumáz, csapáz, csiráz, csármáz, daloz, ellöz, ebédez (és ebédel), füstöz (és füstöl), jövöz, kukoricáz, küjecsöz, künulláz, küfüguráz, koráz, kikurugláz, kibërétfákozik, küpányváz, léfattyaz, lígbalököz, mészöz (mégdob), megpupoz, pisíz, páklíz, packáz, pipáz, paclíz, pánváglíz, paciz, sintérez, szédibabáz, szavaz (beszél), tréfáz, vásározz.*

-ész: *fájész, rákész.*

-étt: *födühösétt, legorombétt, lecsunyétt.*

-ul, ül: *avasul, bepizskul, csomósul, elrondul, elgorombul, elbolondul, eldurvul, megkeserül, megkárosul, megmerekül, megcsunyul, megkurtul.*

-kodik, kédik, ködik: *cigánkodik (hazudik), elébekédik, lánkodik.*

-odik, edik, ödik: *mégbizonkodik, megembërkédik, megmohókodik, lésovánkodik (de megsovánkszik is), meghitfánkodik; megüdösödik, megolcsodik. Fölösleges s képző beszúrásával: hurcolóskodik, hordozolóskodik, kérdözölösködik, kíváncsiskodik. — Kszik: megkeménkszik, megsovánkszik.*

VI. Igéből való névszóképzés.

Egy-két ragos igei alakot névszói jelentésben is találhatunk, mint: *lobde formán, süzsd meg formán, jó megmondogathatója van, megész gyerek, jó ühetnéktye van*. Ragtalan tőalakkal is fordulnak elő: *loppê* (hamis analógia), *pittyre áll a szája*. Érdeke-
sebbek azonban a képzők:

-ás és: *csabzás* (szőlő hajtása), *csurgás* (helyet jelöl), *fő-gondolás* (értelem), *éedés, kíváncsiskodás, hagyás, sodratás* (érin-tés), *sintérezés* (játék), *szégedés, szijács, ráadásnév* (jelzői haszná-lata), *vágás* (irtás), *zsuppolás* (szalmafüdél), *vakárcs*.

-áncs, éncs: *ragadáncs, röppéncs, és röppencs, nyakteke-réncs, pilláncs, hátrakaparíncs* (tyúk).

-tyu, tyü: *leffentyü, pörgető, keszte, foganték, csöngető, fürgető, csörgető*.

-at, et: *eset, huzat* (fának huzattya), *kephordat, kaszálat* (cselekvés idejét jelölik), *szakadát, látat, sütet liszt, vetet ruha*, (egy nyaláb ruha).

-ák, ék: *fakadék, háncsék, hancsék, hámzék, jáccék, szulák*.

-adék: *bokadék, monyadék, potyadék, kösedék*.

-óka: *fejőke, sasóka, tolóka, ülőke*.

-lék: *gyujtalék, zsurmalék, köcölék*.

Igenevek.

ó-ó: Ősi *v* maradt fenn a merevén szóban pl: *Merevén vizes* = egészen vizes. Személyt jelölők: *adogató* (játékban), *dulló* (végrehajtó), *fütyülő* (zsidó), *kumó* (hunyor), *kusló* (bárgyú), *labogó* (dadogó), *lopó* (tolvaj), *lotyó, südő*. Eszközt jelentők: *békanyuzó, csapófa, favágító, kotyogó* (korsó), *pötyögő* (korsó), *sikáló, tepszi-leső, vonyogó, féckelődő fenye, pállósajtár, szijókés, szótéhető, tik-hordókánya*.

-andó: *tartozandó* vmihez.

-ni: főnévi igenév. Az egytagu *i* tövű igék disszimiláció folytán *-nya-t* ejtenek: *hinya, szinnya, innya, irnya*; továbbá: *sénya, rénya, dógoznya, marannya, várnnya*.

-vást, vést: *futvást, nézvést, rögvest*.

Igéből való mellékevek.

-**ós, ős**: *böködős, bugyogós korsó, bujós (játék), csikorgós, hüppögös kása, kapós (játék), küütös, küfutós, körbenállós, kotyogós, sodratós, szembekötös.*

-**a:e**: *candra, csöte-bota, csapa, csösze, kajla, nyifa, szeteszuta, tesze-tosza, gyagya.*

-**i**: *csucsvori, csali, buji, langali, sunyi, szájtáti.*

-**atlan**: *maradhatlan* (aki nem tud vesztég maradni), *üdüetlen.*

VII. Névszóból való névszóképzés.

Számképzés. Főlöszleges *k* képzőt találunk a birtokos személyragok *i*-je után a többesszámú alanyesetben: *fijainkak, gyerékeinkek, juhainkak, sátrainkak.* (Régi nyelvben szintén előfordul Nagykanizsa vidékéről L. Lev.Tár.) Továbbá: *mienkek, enyimek, tijekek.*

Kicsinyítő képzők: ka, ke, ika, ike: *bucska, bicska, baduska, csücske, cselőke, csicsóka, csutka, fogyóka, káforka, pergyóka, pilka, pilike, pióka, rütyőke, sárgyóka, sasóka, szomorvás, tátika, tóka, zsirka; ángyika, husika, rostika, zsirika.*

-**ica, ice:** *bábica, babica, farkinca, gyerkőce, gezemice, galambica, gánica, cicamaca.*

-**i:** *bajci, buci, bunci, bandzsali, buksi, cici, didi, dödlí, gyukli, hájcsi, lájblí, marci, murci, tácsi, melácsi, vaksi.*

A keresztnévek kicsinyítésében szláv és német hatás érvényesült: *Ferkó, Fránci, Gyura, Trézsi, Nanica, Tēca, Julcsa, Fáni, Plóni, Lajcsi, Csicsa.*

-**kó, kö:** *decskó, buckó, aranmáringó, szöcskő.*

Nagyító képző: ók: *bincsök, csombók, pocók.*

A fokozásnál a képző ismétlése által az egytagu középfok újra kéttaguvá lett ezekben: *szébbébb jobbbébb.* A többi mellékeveknél pedig a középfok képzőjét *j* ill. *gy* előzi meg, hacsak az alapszó sziszegő hangon nem végződik. *Régijébb, savanyujébb, boldogyébb, deréktyébb, fehérgyébb, kövérgyébb, kéktyébb, könnyigyébb, pirossabb, szemtelennyébb, zöggyébb.* Aztán ezek: *ollannyébb, másformább.* A *tő* eredeti *v* hangját őrizték meg a középfokban ezek: *célszerűébb, keserűébb, sürvebben.*

Összetartozást jelentő képzők: s: *akadékos, ágas, barázdas gomba, borzas katica, bugyogós korsó, csöcsös korsó, cáfrás,*

csatakos, csömbölkés, enyekés, csigás kut, fécédulás, gabancos, kummancsos, pálinkás jórégelt, karikós, kacifántos, mutykos, mecsekes, paszatos, prántyás, tápertos, totyakos, tömzsökös, tögyes, vakotás. Kicsinyítő értelemben használatosak különösen a melléknevekből képzettek: dirinós, kesernyés, szomorkás, szükös, savankás.

-u, ü: *durungfarku cinége, jójáratu ökör, jóhordásu kapu, könnyig hasítottásu fa, kecskecsöcsü szőlő, továbbá: ekkörös.*

-só, ső: *déső, közbenső, kéztülső.*

Elvont főnevek képzője: *ság, ség: agság, átusság, enyekség, nehesség.*

VIII. Igeragozás.

Nyelvjárásunkban az *ikes* igék ragozása még határozottan elkülönül az *iktelen* igékétől, bár itt-ott lehet látni az *iktelen* névadás jelenségeit is. Az *ikes* igék főbb használati s ragozásbeli sajátosságai a következők. Egyes gyakorító képzések átvették az alapszó *ikességét*: *dógozgom, iszogom*. A visszaható jelentés világos még ezekben: *bugyik, csabzik, pizlik*; ugyancsak ilyen visszaható: *összepiszkozik*.

Tárgyatlan jelentésűek lettek ezek az *ikes* igék: *bagzik, hibázik, ráfajzik, ráérik, szállik*. A tárgyas ragozásban is megtartották *ikes* alakjukat: *átugrik, pl. akár mellen árkot átugrik; meggyónyik mindent nekem*. Viszont *ikes* alakjukban használják az igét az ilyen tárgyatlan kifejezésekben: *mindent megészem, amit csak annak. Könnyen megszokik ott az embör mindent. Sokat ádozik a fióra*. *Ikesek* azonfölül a következő igék: *csappanyik, pattanyik, zökkenyik*, rendszeren ha határozott alany is van mellettük, de mondják így is: *akkorát durranyik*. Továbbá: *lerogyik, odatüzik a nap, esdik, halászik, vadászik*.

Egyes jelentésbeli különbségek megjelölésénél részint *ikes*, részint *iktelen* alakjukban fordulnak elő ezek: *Évél vmitől vmi, de evállik a dolog, szétvállik a kapu, bevál katonának. Ott szok lennyi. Betel vmivel, de kitellik tőle, mégtellik a sajtár, tellik vhonnajd*.

De sokkal érdekesebb magukat az igéket az egyes módokban és személyekben vizsgálni. Az 1. személyben némi ingadozás tapasztalható, de ezt is inkább *m*-el képezik, mint *k*-val: *dógozom, fázom, jácczom, tengődöm*. Ritkébbak: *fömászok, féckalódom, ki-*

esuszok, megfürdök. A 2. személyben teljesen megőrizték az ikes ragozást: *hazudó, huzódó, ráérő, törő, törődő.* Ez aztán analógia révén átterjedt az összes iktelen igékre is: *adó, álló, fagyó, haló, kérő, ülő, váró, vagyó.* A 3. személyben a tehető alak ikes használata eléggé elterjedt, de azért itt is tapasztalhatunk ingadozást. pl: *Ehetik, ihatik, dögoszhatik, fászhatik, becsukódhatik, ugorhatik, vinkódhatik*; de *eveszödhet, dögöhet, óhéntoszhat, talákoszhat* is tapasztalható.

A fölszólító mód 1. személyében már nagy az ingadozás; ezt inkább *k*-val képezik, mint *m*-el pl: *gondókozzak, fázzak, megmohókoggyak, jáccak, törgyek, ugorgyak, veszekégyyek*, stb. De *égyem, igyam, megmozdózzam, panaszkoggyam* is járatosak.

A fölszólító mód 2. személyében vegyesen fordul elő az *ál* *él* rag és a rövidebb igei alak. Használatuk közt különbséget nem tesznek pl: *dógozz, segítség, törgy, takaroggy*, de: *még nē fázzá, é nē késsé, ne jáccá, ugorgyá*, is járatos.

A fölszólító mód 3. személyében már kevés kivétellel az iktelen alak járja; egy-két esetben hallani még ikesen is, így a *kodik, kozik*, képzős igék néhányában: *borotfákozzék meg, csingalószkogygyék rá, szédélőszkogygyék fő, nē várakozzék, nē vinkológygyék.* De így is: *bizonkoggyon még, nē repeszkogygyen érte, nē veszekégygyen* stb.

A föltételes módban már semmi megkülönböztetést se találunk az ikes és iktelenek között. *Jáccana, mászna, törne, dógoznák, fáznák, alunnák* stb.

Alanyi személyragok. A 2. személy *sz* ragja jóformán alig fordul elő nyelvjárásunkban, helyette kevés kivétellel *l*-et illetőleg *ó-ő*-t ejtenek még az *r, l*, végű igéknél is, mint: *haló, író, járó, kérő, hülő, süllő, találó, váró*, stb. Ezek analógiás alakulások az ikes és *sz* végű sziszegő igék mintájára. Nagy ritkán találhatók egyesek *sz*-el is. pl. *Mitácc? aszt amit a mitácznak a fia; há fucc? há mensz? mit rész?* (De futó, réjő is.). Ugyancsak ez az *l*-es alak terjed el a fölszólító mód 2. személyében is: *aggyá, fussá, siessé, tegyé, hozzá, várgyá, vigyé* stb. anélkül, hogy vmi használati megkülönböztetést tennének közöttük. A 3. személyben néhány *v* tövű ige *n*-es alakban járatos: *hin, szin; sēn, rēn; sön, fön; lün, gyün, szün; nyön.*

Tárgyas személyragok. Az imperativusban a 2. személy *d* ragja elmarad: *nē rag még; ir meg no; töss kü belüle; üss kü; vár még má.* A föltételes mód 3. személyében még a régi teljesebb

formát találjuk: *annája, keresnéje, megfőznéje, szántanája, váránája*. Leginkább az *-ít* végű igéknél tapasztalható: *küszáméttanája, küteréttenéje, boldogéttanája, tanéttanája*. A többes szám 3. személyében szintén az eredetibb alakot láthatjuk; a személyrag magas és mélyhangú tők után egyaránt *jik*: *ellopják, kütennéjik, megénnéjik, meginnájk, megvárnájk, megütnéjk, tudnájk* stb.

A tárgyias alakoknak az imperativussal való összekeveréséből származtak a jelentő módnak ilyenféle alakjai: *mutassa, mutassuk, mutassátok, mutassák*. Ez a jelenség azonban általánosan csak a *t* végű igék többes 1. és 3. személyében elterjedt, az egyes szám 3., vmint a többes szám 2. személyében nagyon ritkán fordul elő. pl. *Maj ti méktanéssátok rá, megmutassátok neki; lássa maga méllen*. De közönségesek: *mi maj csak kümeréssük, küfordéssük, mégtaszéssük, megszoktassuk, meglódéssük; ők maj kifordéssák, mégtaszéssák, megszoktassák, de meglódéttük, kümeréttük*.

Idők és módok képzése. A jelentő mód jelen idejében eltérést csak a *megy* ige alakjai mutatnak: *ménék, mēnsz, mégy, mēnünk, mēnték, mēnnek*. A föltételes mód jelenében az iktelenek, sőt nagyrészt az ikések 1. személye is *-nák*-kal van: *dógoznák, futnák, fáznák, járnák, irnák, vónák*. A fölszólító mód *j*-je *r, l* végű igék után, ha mássalhangzón kezdődő szó következik utána, elmarad. *Á meg, ü lé, mer belüle, kever rajta, szó má, zár be*. Néha a *g* végű igék után is elmarad: *ne zörög mindég, ne kaffog rá*. Az *ít* végű igéknél pedig a földművelő nép mindig *ss*-et ejt *cs* helyett. pl. *Tanéssák, főkössém, fordéssunk, meréssetek* stb.

Néhány ige egyes esetének érdekes analógiás alakulását is itt hozzuk föl. Így: *söprök, söprö, söpör, söprünk, söprötök és söpörtök, söprenek*. Az ugrik igénél: *ugorok, ugró, ugrik, ugorunk, ugortok, ugornak*; a perfectumban: *ugortam, ugortál, ugort, ugortunk, ugortatok, ugortak*. *Döglünk, döglötök, döglenek*. *Fesledve ép olyan, mint dögleve*. Az *-odik, kodik* végű igék fölszólító módjának analógiájára *od, öd* képzővel toldották meg ezeket az alakokat, hogy a nehézkes kiejtést elkerüljék: *bomlógyék, hallaccógyék, ki nē láccogyon, ódzógyék, nē csukloggy, még teccégyék, el nē siklógy*. Feltűnő *járkél* ige ragozása: *járkélok, járkész, járkél, járkelünk, járketök, járkenak*. *Köll* ige multja: *kölletett*. pl. *kölletett ez neked? Kicsíp* intranszitivum pl: *Hü de kicsipétt*.

IX. Névragozás.

Először néhány nyomósító elemet sorolunk föl, amelyek egyes névragjaink végén találhatók; ezek analógiák útján is keletkezettek. Ilyen nyomósító *k, g, d*-t láthatunk ezen adverbiumok végén: *ittennék, ottannék, megentennék, mostannék; anyirag, enyireg, menyireg: d: innejd, onnajd, sehunnajd.*

A tárgyasetre jellemző, hogy ragtalan alakjában jóformán sohase fordul elő, még a személynévmások mellett is mindig kiteszik a ragot. pl: *engemet, tégedet, magamat, magadat*, stb. Érdekes még ez az alak: *asztotat, esztétet.*

Egyes mód- és állapothatározókat zárt *o, ö, ë*-vel képeznek, mint pl: *bátorságon, alázatosan, jámboron, szükön, szárazon, lágyon, módikáson, világoson.*

A *-ról* ragnál érdekes ez az alak: *rórujja*. Ilyen ragismétlődés látható még ebben is: *estérere*. A nyelvérzék ugyanis ezt a határozót *estére* nominatívusnak vette, mert nem érezte benne többé a *re* ragot ragnak. pl: *Estére maj kümegyünk a hegyre* = este majd k. m. a. h. Így aztán, mikor az időhatárt akarták megjelölni az este szón, még egyszer kitették a *re*-ragot. A *-nál* rag nem illeszkedik: *püspökná, emberná, férfiná*. Hasonlókép a *-hoz*, ill. *hó* sem, pl. *Kihó mënnyek? a münüsztorhó, a feleségiho v. a püspökhó? Az ig-nek* régies alakja maradt meg egyes határozókban, mint: *még, addég, meddég, eddég*. Az *-ént, ként, nként* ragok végéről állandóan elmarad a *t s* a többi *n* ragos módhatározók közé megy át pl. *Aszëren, ákamásén; máskén, mikén, adósságkén, fjakén; százonkin, egyenkin*. A *kép* helyett *këbb*-et ejtenek: *këtfëlekëbb, ötëfëlekëbb, máskëbb*. Az *-ért* helyett *ët*-et használnak pl. *Öt foréntët vette; nyóçët, tizët atta ë; a viláçët së mëgy e; métt akarod?* A *-kor* helyett rövid *ko* járatos: *nyóç órako; tizko*. A *-szër* ragot illeszkedés nélkül alkalmazzák: *haccë, sokszë, hánszë.*

X. Birtokos személyragok.

Az egy birtokos harmadik személy ragja magashangú szókbán *i*: *széki, pëndzi, réti, böri, heti, réfi, böcsülleti* stb.

A hangvesztő és *v* hangú tövek mindig *-ja, je*-vel (ill. *-gya gye*-vel) képezik az egy birtokos 3. személyt pl. *Pohárgyo, madárgyo, kosárgyo, kanálgyo, sugárgyo; szekérgye, tehénnye,*

kötélgye, verébgye, stb. *Hamúja, léje, küjje, szója* (pl. nem vót éjjó szója hozzám), *puskacsője* stb. (de lovam, lovad, lova).

A több birtokos első személyében a rag magánhangzója még nyíltan hangzik néhány szóban, mint pl.: *Födenk, rétenk, hetenk* (Mellen rossz hetenk vót), *nyelenk, belülenk, tülenk, melülenk, velenk, mibennenk*. Mély hangú szókban azonban már mindenütt zárt a hangzó pl. *Házunk, határunk, ostorunk*; aztán *pénzünk, ebédünk* stb.

Végre itt hozzuk föl a birtokképző *é-t* is, amely érdekes analógiás alakulást idézett elő a birtokos névmásokban. Nevezetesen: *enyimé, tiedé, övejjé* (de öveje és üjeje is használatos), *mienké, tietéké, övüké*. (Emellett övejjik és üjejjik is járatos.) Ezek az övé és más *é*-vel képzett szók analógiájára alakultak.

Jelentéstani változások.

Az itt tárgyalandó jelentésváltozások egynémelyikében a ható okokat is igyekeztünk kimutatni, hogy fölosztásunkban amennyire lehetséges volt, a logikai szempontok mellett a lélektaniakat is érvényesítsük.

1. *A jelentés megszorítása. Alla*: az állatok alatt levő szalma. *Ágas*: gumipuska fája. *Atallányossan*: mérés nélkül. *Atallábu*: általában, vagyis a gabonát, gyümölcsöt, krumplit egészében eladni, nem pedig vmely ürmértékkel kimérni. *Béső*: szív. pl. *Uffáj a bésöm*. *Bekötnyi*: a teheneket, ökröket v. borjukat a jászolhoz kötni, ha a legelőről hazatérnek. *Bevetni*: a kenyeret a forró kemencébe rakni. *Bogár*: légy. *Csapófa*: csak az a fa, amellyel a koci fát átkötik. *Csapás*: kerékvágás. *Csótánborsó*: fekete bab. (Színről és alakról van elnevezve.) *Egyedülebör*: agglegény. (Állapotról van véve.) *Énéz*: meglátogat. Tkp. *pregnás kifejezés*: elmegy + megnéz. *Étkes*: jóétvágyú, pl. *A disznó is éppeg ollany étkes álat, mind az embör*; azaz ép olyan étvágygal tud enni. *Éhagy vmit*: elveszít. *Forgatnyi*: a lekaszált szénát megforgatni. *Fójtós*: éretlen, zabos, fanyar amely a torkot összehúzza. *Fösül*: főleg az ember, ha sokat jár a napon. *Gajdol*: zsidópap énekel. *Gyöttényi*: petrencékbe gyűjteni a szénát. *Hítfán*: sovány. *Háskó*: gyalogutakra tett deszkaretesz, hogy ne járjanak arra. *Hëgy*: szőlőhegy. *Iszontató*: rendkívüli. *Kötnyi*: a szőlővenyigét a karóhoz kötni. *Kissepség*: megrövidülés, kár. *Kötés*: egyesség. *Kihajtányi*: tavasszal az

állatokat a mezőre hajtani. *Lébök*: agyonszúr. *Mégétet*: megmérgez. *Mégfogamodik*: az átok beteljesül. *Méghítfánkodik*: megsóványodik. *Nyavola*: szívбай. *Öblöget*: utoljára kimossa a ruhát.

Néhány szó jelentése rossz értelmet vett föl, pl. *Te drágalátos, te gyönyörűséges! Cifra ébbogár*: csúnyán öltözködő fehérnép. *Hákkít látok, mind az én drágalátos fíjamat! Gyönyörűséges állánya van monhatom!* Kedveskedő jelentésűek: *Te ganyé* (ganaj). *Te derbics* (kis haszontalan). *Szerbusz te rossebb!*

2. *A jelentés általánosítása.* *Bóház, tetfész*: fitymálva szedetget, válogat. *Csodálatos*: rút, undorító. *Décskó*: a horvátokat, ráccokat hívják így; eredeti jelentése gyerek. *Dulló* (dülő): végrehajtó. *Ebolondul*: eltéved, elveszti az utat az erdőben v. máshol. *Édugóddik*: eltűnik, elvesz. pl. *Ugy edugóddott, honnem győzőm méktalányi.* *Egymás után*: szaporán, hamar. *Erdős*: erdőör. *Föcsuknyi*: kinyitani, pl. *Csugd fő eszt az ajtót.* *Főkezdenyi*: a kenyeret (megkezdeni); a nótát (újat csinálni). *Förtelmes*: különc, pl. *Na má maga förtelmes égy embör.* *Faház*: fáskamara. *Füstös*: piszkos. *Fás*: a díj, ha nehezen jön ki a héjából. *Főtart*: kifog az árából, magasra szabja. *Gyékol*: kínoz, vesződik vmivel, pl. *Gyékola a könyeret*: életlen késsel vágja. *Gyelös*: ami meg van jelölve, pl. *Gyelös pofájú.* *Határ*: halom, rakás. *Hüttébe*: kora reggel. *Hüttéve*: alkonyatkor. Minő érdekes e két megkülömböztetés! *Hibás*: béna. *Juss*: örökség, jog. *Jussol*: örököl. *Kereset*: követelés. *Kerül*: akad, jut, pl. *Maj csak kerü neked is vmi szerencséd.* *Kertöl*: kerítést csinál. *Kese*: világos szökehajú. *Krumpli*: a) kinövés a láb hüvelykujján; b) zsebóra. *Koslat*: kószál, csavargog. *Léhajol*: lejár az adósság. *Lëpocskol*: leszid, pl. *Lëpocskóta rörüjja a köröszdvizet.* *Lopó*: tolvaj. *Marok*: a learátott gabonából egy csomó, amelyet marokszedő ölébe fog. *Mëgsöz*: megdob. *Mëgver*: szemmel megigéz. *Mëgfoggya*: a termés a fákat meg rakja. *Mëgmérged*: föllobbanik, megharagszik. *Nekigyalogul*: beletanul a gyerek vmibe. *Nekisikosul*: az idő egészen essőre válik. *Nyavalyog*: kér, rimánkodik. *Nagykendő*: téli kendő. *Öreg*: sűrű, pl. *Öregszemü esső.* *Odaszalatúl*: odavág, odaüt. *Összebujt*: összeveszít egymással. *Rét*: réteg, pl. *Minden réttye omlós.* *Süveföve*: mindig. *Szavaz*: beszédet tart. *Személ*: rossz nő. *Trüszköl*: fázik vmitől, fél, nem tetszik neki. *Tüdőfejü*: nagyfejü. *Vélekszik vmire*: emlékezik vmire. *Vers*: íz, szakasz.

Megszemélyesítés. A megszemélyesítésre is találunk néhány érdekes példát, amikor élettelen fogalmakra visszük át az élők tulaj-

donságait, pl. *Végre valahára kibërëtfákozik má.* (Az idő kitisztul.) *Unnekisikosut mēgen, hommēgen nēm mēhessünk e.* (Úgy beborult az idő.) *Odasëtt (odasírt) azoknak még a főggyük is.* (Elveszett, ráment a pörköltésre v. másra.) *Ennek is vége, lëfekütt! nēm á fő ettöbbit.* (Lefeküdt a gabona, nem áll többet lábra.) *Asztán tējis ollanko mēnsz be vele, miko fejit hánnya.* (A gabona feje kezd kibujni.) *Ollany süket ez a pörhel.* (Nehezen melegít.) *Nē hadd aszt a földedet sē hevernyi.* (Parlagon feküdni, állani.) *Mos mēnnyeték, még hógatós az üdö.* (Csendes.) *Mégēszi a mosás a ruhát, ha soká mossák.* *Ēmēgy a lán haja, ha sokat bánkódik.* *Szēpen szítál az essö, ha szömörkél.*

A szellemi világra vonatkozó kifejezéseket nem egyszer fejezik ki érzéki fogalmakkal. Fölitötte a piszkost: megharagudott. *Mégëtték a tikok a kēnyerët:* szomorú. *Köpi a markát:* fogadkozik, erősen ígér vmit. *Nēm mozgattya a fülit:* nem ad életjelt magáról. *Kü van kenyve kutyaszirre:* huncfut, ravasz. *Pocket vész a gyerek:* vérszemet kap, elhatalmaskodik, elbízza magát. *Rossz planétában született:* rossz kedvű gyerek. *Lëlógg az óra:* szomorú, komor.

Metafora. A népies metaforák néha még magát az összevonatlan hasonlatot mutatják, pl. *Ollan vékony, mind a szengáli deszka,* és: *Mit akar ez a szengáli deszka?* *Ollan mind a két-szünü keszkenyö,* és: *Kétszünü keszkenyö az az asszon!* *Ollany a szüve mind az a puter,* és: *Putërszüvü egy embör az!*

De érdekesebb kifejezések alakultak azáltal, hogy az egyik fogalom jellemző tulajdonságait átvitték egy másik fogalomra. Ilyen összevont hasonlatok minden népies beszédben járatosak. *Halálmadár:* temetkezési szolgák, akik a kocsit kísérik. (Fekete ruhájukról és kalapjuk tolláról van véve.) *Sáska:* kiskanizsai. Valószínű házsártos, makacs természetük miatt nevezték el így még a multban őket. *Hernyó:* nagykanizsai. Valószínű a lustaság képzeete működött az elnevezésben. *Jordán:* mózes = zsidó. *Zödkánya:* baka. Ruhájuk zöld színe után. *Stiglic:* baka. Szintén a ruha színe működött közre. *Csepörke:* vénasszony. *Etörött a méncses cserép:* sír. *Nagy kalánnya észik:* Lakodalomban lesz valaki. *Lësettt a buborkafáru:* Megszűnt a dicsőség vagy jólét. *Más ajtaja mögött lakik:* Máson lóg egész nap, a szomszédban tartózkodik. *Böki vmi a szemét:* Irigykedik vmire. *Lëpocskóta róla a köröszdvizet:* leszidta. *Mëgnézem a veséjét:* Igen megverem, sőt talán meg is szúrom; ellenségeskedők mondják egymásra.

Hátrakötöm a sarkadat: megverlek. *Mégitattya az egereket*: Sír a kis gyerek. *Igën magának való egy embör ez*: önző. *Szunyogkírd*: sovány.

Régi jelentésüket őrizték még. Azomba: aközben, azalatt. *Azontu*: azután. *Bürü*: kis fahíd, pl. *Bagolai bürrü, szengyörvári bürrü, második bürrü*. *Cseléd*: fia és leánya, pl. *A szomszéd-asszon cseléggyeji*. *Dobogó*: fahíd. *Hítfán*: sovány.

Az irodalmi nyelvben más jelentéssel bírnak: *Csigás kut*: gémeskút. Összezávarták e kettőt; a csigás kutat kerekas kútnak nevezik. *Csurgás*: az a hely, ahol a házról lefolyik az esővíz. *Dögive van*: bőségesen van. *Écceribe*: tüstént, azonnal. *Elkövetkézik*: búcsuzik. *Érdémés*: becsületes, jó, derék. *Csoda*: csodálkozás, pl. *Nem vesz e a csodám*: nem győzők csodálkozni. *Ecsuszik*: elkel, jól esik. *Edugóddik*: eltűn, elvesz. *Fonyás*: sövénykerítés. *Förtelmes*: különös, különc, pl. *Na má maga förtelmes egy embör*. *Füstös*: piszkos. *Gyerékéskédni*: vkivel gyerekkorát tölteni. *Föver*: a láng föllobog. *Heltelen*: csúnya, nem szép. *Hibás*: béna. *Hagyás*: gyerek, pl. *Rossz éhhagyás*. *Méktévennyi*: megbolondulni. *Nyegle*: rendetlen. *Rangos*: nagy, pl. *Rangos fa*. *Szémél*: rossz lány. *Szesz*: ürügy. *Szarvat ad neki*: fölhatalmazza ráhagyja. *Szédérfa*: épérfa, míg az epér = málna. *Szelence*: orgonafa virága. *Penetencija*: feladat, pl. *Nagy éppenetencija aszt mékténnyi*.

III. MONDATTAN.

A mondatrészek.

Alany. Ha megfigyeljük két vagy több ember beszélgetését, azt vesszük észre, hogy néha a cselekvő személy v. alany határozatlan az egyes mondatokban. Helyettük rendszeren ilyenekkel találkozunk: *aszongyák a pógárok, a pógárembörök, az urak, a népek.* Pl. ebben a beszélgetésben. B. *Ki monta?* A. *Kiii?... kiii?* B. *Na ki?* A. *Hászen a pógárok aszongyák a faluba, meg az urak is azt beszélík; mennyen csak hâgassa még; még a népek is mind aszongyák.*

Érdekes általános alanyok még az ilyenek: *Aszongyák az Isten gyeröke sê tud ölöget beszényi neki. Nincs ollany embör gyeröke aszongyák, akün kü nê fogna. Há csak asztanétyák nektek az urak ott fönn?*

Némely ember helyett *ollikat* használnak, pl. *Ollik bizony szívessen megënnéje! Csakhogy ollik nem törödík án a gyerökejive. Lássa fijam, megveri az Isten ollikat dejágy!!* Olyan ember helyett meg egyszerűen *ollan* járja, pl. *Az ollant nem is kár ha megveri az Isten. Hej sokat láttam én mán ollanyt, hoccsak éccê köllött nekik szónyi, má gyüttek a baltáve! Hát ollanyok májmanapság nincsenek is, mind régen, hoccsak befordutunk a kocsive, aztán kü köllött pakónyi meg rakónnyi.*

Személytelen igék mellett gyakran elmarad az alany, pl. *Kibërëtfákozik végre valahára* = *Kitisztul az idő. Má mégen neki-sikosul* = *Essöre vált az idő. Ollany szépön szömörköl* = *Esik az essö. Pölhödzik* = *Pelyhedzik* = *havazni kezd.*

Érdekes a főnévi igenevet látnunk alany gyanánt különösen általános mondásokban, példabeszédekben, pl. *Mëglátnyi mellik tejbü lessz turó* = *Mëglátja az ember, mellyik gyerekből lessz jó*

gyerek. *Méktunnyi há szokott járni a róka!* = Ha valaki titkolja, hova jár. *Eszrevénnyi mingyá, kinek ég a háza. Még-ismernyi mingyá, mērű fuj a szé.*

Állítmány. Érdekes a van ige állítmányi szereplése főnévi igenevekkel kapcsolatban, pl. *Alunnyi van a szomszédba. Há van a Gyura? Innya van! Mindéig csag dógoznya vattok? Rossebet vannak dógoznya, koslatnyi vannak egész nap. Ép ilyen az elvan ige is, pl. Évan küföznyi* = Lakodalomba ment szakácsnénak. *A szomszédba van e vérrasztanyi (halottat). Kaproncára vásányi van e stb.*

Tapasztaljuk néha, hogy az állítmány egyes számban áll, a birtokképzővel ellátott alany pedig többes számban, pl. *Vót annak má ollany sok szép háza, réttyeji, kertyeji, hátette? Na má millen borai annak mindég vót, ki vörös, ki még sárga, mind az a bogyó! Ollany cserésnye fái, szēnha száz évig él sē lēssz sēnkinek.*

Sokkal közönségesebb jelenség az, hogy a mutató névmás mint jelző egyes számban, a főneve pedig többes számban áll, pl. *Évügyétek eszt a szégeket onnaj, vakkivágom veleték összeütt. Ebbű a tányéragbu hozz be tē mamlasz! Aleközü a szépék közü válassz filicám. Annak az a vörös kezeji!*

Tárgy. A tárgyrag olykor elmarad a melléknévi s határozói igenevek mellől, pl.: *Istenkáromló, térfejhajtó alázatos, lánbolondéttó, szēmhunyoréttfa, kezeösszūdugva. Úgy áll ott kezeösszūdugva, mint a fancsali feszület.*

Már többször találkozunk személyragos tárgy mellett tárgyatlan ragozással. pl. *Ismerék én annak ezēr mēg ezēr mógyát. Csag bizza rám, tudok én annak jó orvosságát. Ott látok én annak maj mindēn nap két három legényét. Kükompēnähacc tē annak száz mēg száz mustráját. is Látunk mi annak maj haccē illeny kövér tehenejit is.*

Ha pedig a tárgyat vonzó ige többes sz. 1. személyben áll, ez igen sokszor tárgyatlan alakjában használatos, pl. *A Ferive husztunk kija zágybu (t. i. a Jóskát). Méktámasztottunk ott a koszorufát. Máj mi régēn behortunk a gabonát. Égyre aszt sirassunk egész nap, stb.*

Hiányzik a közelebbi tárgy a tárgyas ige mellől ebben a kifejezésben: arra határoztuk v. határozták, pl. *Arra határoztuk, hogy émēgyünk mijis. Na csak vissza, tijis arra határosztátok, a fenye egye mēg, má ēfeletkēszteték rórújja?*

Jelző. Néha elhagyják a melléknévi képzőt s maga a főnév áll jelzőként a jelzett előtt, pl. *Ásztria császár, Soprony ucca, Róma pápa, Lenn a Sánc majorba* (Sánc = falu). *Ide való származás. Saját nevelés tehenem, saját ütetés fám. A délutány ávás még rosszabb. Éjje üdö vót má.*

Itt említjük föl azt is, hogy jelzőként igen gyakran találunk hiányos mondatokat különösen akkor, ha valahonnan való származásról, jövevről v. kiindulásról van szó, pl. *Aza zifijur Pestrü, ammonta* (aki Pestről jött). *Láttad aszt a katonát Fiumábu?* *Szemmihálsru az a pap is látta* (Az a pap, aki Szentmihályra való). *A tanéttó Galambokrú vette meg* (Az a tanító, aki Galambokra való, az vette meg).

Határozók. Néhány névutót a megelőző főnévvel birtokviszonyban találunk. E régiességet leginkább hivatalos beszédekben, vagy olyankor hallhatjuk, ha műveltebb emberekkel érintkeznek. pl. *Annak előtte, hogy; minek előtte, utánna hogy.* Széltében járnak ezek: *nekiije, beléje, rája, hozzája, feléje, föléje, alája, mögéje, eléje, róruja.*

Összetett határozók is gyakran járnak, rendesen úgy, hogy a képzővel ellátott előtag jelzője az utótagnak, pl. *Szinés szinültig, tömös tömve, telidés tele, közepes közepén, csuros csurdótig, régestelen régén.*

A *-ben* rag mint esszivus szerepel az efajta kifejezésekben: *örögbe jáccik, potyába mëgy, ingyenbe van, sëmmibe sincs neki.*

A factivus *be-t* láthatjuk a következőkben: *törvénbe mënt, haszonba gyütt, hijába mënt, pazdërgyába töröm, kettöbe hasëttom, nabba vëszü.*

A *ben-t*, mint partitívust látjuk egyes szólásokban, pl. *Nëm tud benne választanyi. Sëmmüt së báncsatok aokba az üjegkbe, kiket odatëttem. A lányogba is sok roz van nëmcsak a förfi gyërekebbe.*

Az irányok kifejezésének fölcserélése is megtörténik olykor; ezekben is találunk néha egyes régiességeket. *Ne vizájáru nézd aszt a kendöt, a szünérü kö rávarnyi a hajtókát! Kanizsáru kétéztem a levelet.* (L. Sim. Hat. I. k. 109. egy 1550-i levélen is.)

Ezekben az irányt jelölő kifejezésekben a *ra re* rag helyett *-nak nek-et* találunk: *érának, órának, idának, odának, mérának* (de *mêre* és *mezen* is), *lapnak*, pl. *Le a lapnak láttam mennyi* (völgybe). *Idának hoggyüttem, találkosztam vele* (erre felé). *Mezën mënt a Trëszka, koma? Órának ë! Mërának? Órának ë!!*

Inkább az időhatározó *n*-t, mint *ben*-t alkalmazzák az efajtaéknál: *Új esztendőn magam is mégházasodom. No maj a győ esztendőn megnézlek benneteket. Évversén még csak ecsépölök, de többet nem án!*

Ugyancsak *n* ragot találunk néha az időhatározó *-ig* helyett is, mint aminők: *Pár héten nálunk is eháhacc. Öt esztendőn vót ott künt az erdőn. Ékkét napon csak élöhecc, de asztán?*

Főlöszleges irányragot is láthatunk különösen egyes *-ig* ragos időhatározók végén, mint: *Addigra maj csak lész valami. Egész mostanigra attad oda? Eddégre má én is meggyüttem vóna. Meddigre akarod évünnyi?*

Tárgyeset helyett néha *n* ragos állapothatározófélét találunk, pl. *Torkon kaplak, mint köszörüs a kutyját. Ussájön danólak, mint a juhászcutyát.*

Ráfeledkezik vmire, vélekszik valamire mindig *-ra* ragos határozóval állanak, pl. *Vélekszik rája szomszéd ára a förtelmes időre? Të még ráfeledkéző ára a tehénre,*

-Ról ragos eredethatározó látható egyes pregnáns kifejezésekben, mint: *Mirü jó ez? ez csak a hidegrü jó (arra jó, hogy a hidegtől megvéd). Há asztán arru vót ez jó? Há; nem is tuttat, ho a főkényrü jó ez?*

Az eszközhatározó *n* helyett a helyettesítést jelentő *-ért* ragot alkalmazzák efajta árat jelentő kifejezésekben: *Drágájér aggya néni; a nyavola aggya drágájér, az előbb is hatér vütték litérgyét. Nyócfanyér árulla aszt a kis csirkét? nem is rossz! Talán ingyér akargya? Előbb vehettem vóna jó ócsójér égyget ha akartam vóna!*

Régies használata maradt fönn az okhatározó *n* ragnak a kérést, könyörgést jelentő igéknél pl. *Azon rimánkodott egész nap, hoccsak éresszem é. Mindétig csak azon kéri jaz Istent, hogya fija pap léhesesn. Hammá éccé békémet; né nyavaloggya mindétig azon. Szégén Bozi nyénnye, mas még mégér azon könyörögnyi hogya az ura fögyógyullon. Egyre csak azon buzerál mindég.*

Ugyancsak régiességet láthatunk néhány *-ról* ragos okhatározó használatában is az ilyen kifejezések mellett, mint: *megbecsül, búsül, hálálkodik, adózik vmiről* pl: *Aok az embört csak a ruhájáru böcsülik meg. Arru të në busullá, maj segétt a sógor. Sokat segétt rajtam mikó beteg vótam; hálálkohhacc is rórujja egész életébe! A házunkru még nem kö adóznya, most ollany a törvén.*

Az *-an en* ragos állapothatározók közül érdekesebbek:

A fenyve egyen még ollany küjáromossan. Nehezen vagy rosszú. Ó hogy a kólíka vesse fő ollan táncolóssan. Ollany ugrálóssan rakogattya a lábát; ezek legnagyobbbrészt melléknévi igenévből képezett állapothatározók. Főnévből van képezve: Gyöngyen még-élünk abbu.

A *-felé* névutó helyett mindig az egyenes irányt jelölő *-nek*-et használjuk, még az ilyen alakoknál is: *főnek, alánok, lőnek, lapnak, künek, benek, éranak, órának, mérának, idánok, odánok, előnek, hátrának, órának*. pl. *Amint a szekér kügyütt a vágászbu, én oda odának átam. Fészaknak forduljon, urrá tud gyógytanyi (oldalvást).*

A factivusi *-nek* szereplésének köre sokkal tágabb, mint azt a köznyelvben láthatjuk; igen sokszor a célzatosságának nyoma sincs benne, máskor meg, ha van is benne, az irodalmi nyelvben *-vá vé* járja helyette. *Jó léssz még a! mékcsinyáduk palacsintának. Eszt a sog virágot mind csokrétának kötöd? Évátosztatná ammá mérégnek is (a borát), csak etéhetné lábalujsa a napát. Ê nē vēdd aszt Csicsa, nēm tuggya ammég mácsiknak küsodornya a tésztát. Ollany bollonnak sē tészö többet. Maj há nēm mondom ha a must is küfört uj bornek, ugy András napko égyühetö.* Jellemző általában, hogy a *-vá vé* ragot alig használja népünk, legfőljebb egy-két közismeretű szólásmódban járatos, mint: *lová tette, csuffá tette*. Helyette ha *-nek* ragos factivust nem tud alkalmazni, inkább más határozóval köti össze.

Dativus etiscusokat elég sűrűen találhatunk; ezek nagyon valószínűleg a közeli német nyelv hatása alatt fejlődtek ki, pl. *Há még ékkis féckes fenyve! nēm akarnád azt is nekēm a nyakamba sóznji? Eszt nekēm küvüdd! Illet nekēm másko nē tēgyé. Aszt nēm engedēm még az öregapámnak sē, hottē nekēm itt folton vinnyározzá. Há má hánszē mongyam, honnēkem nē tutollá itt a fülembē.*

A helyhatározó értékű *-vá* ragot látjuk ebben: *toppá*. *Nēm mēnnek éttoppá sē tovább.*

Az *-ig* ragos időhatározók közül a régies alakot láthatjuk ezekben: *mindétig, mindétiglen, örökétig*, pl. *Annyirag csikoréttya mindétig valami a hasamat.*

Érdekes *-ig* ragos fokhatározók: *Csurdótig* (csordultig) *szi-nültig a pohár. Egy muhkanyásig csönd vót. Ésszēmhunyasig sē néztem fére.*

A tekintethatározónak *-vel*-es kifejezésében szintén régies-

séget láthatunk, pl.: *Beszéhecc nekijje, szën sikët az egyyik fülive. Az egész testive nyomorék. Mii? ... allessz katona? ... szën a balválóvo suta. Na má az igazán, halla, ollany főgondolással nem is hiszëm, hollégyën több gyerek. Fészëméve vak az istenatta! Hej azutátu sincs kanászgyerek ollany kurázsiva, mind avvót!*

A -kor végü szókat rendszeren ragokkal, vagy névutókkal látják el, ha időviszonyt akarnak kifejezni; ezeket tehát még összetett szóknak érzik épúgy, mint a göcseji nyelvjárásban látjuk (Hat. 2:447. l.) pl.: *Huzsvétko tájbo lëssz két esztendeje. Vacsorakorba; ebédkorba gyütt be. Pünkösdkorba virágzik. Napnyugatkorba, hajnókorba. Lámpagyujtáskorba gyere át stb.*

A névutók közül érdekes az időhatározói *hosszat* használata többesszámú főnevek mellett, mint pl. *Napok hosszát vártam, de jábu vót mindëny. Az illeny fehér nép napok hosszát e tud rénya! Tëdd bolonddá az édës jó anyádat, má engöm többet, évek hosszát bolondétottá të büdös, nem bolondéttó!*

Mellérendelt mondatok.

Kapcsolt mondatok. Az olyan mondatokban, ahol az alany gyüjtőfogalom s az állítmánynak három, vagy több részét sorolják föl: és helyett mindig *s*-et ejtenek, pl. *Éhház érrét s ésszölő az egész örökségem. Hakkila lizbü, nékköbü krumplibu s ézszak korpábu fölehet nevënyi.*

Az *asyndetont* gyakorta használja nyelvjárásunk különösen élénkebb leírásokban, vagy elbeszélésekben, pl. *Akko nattuzet rakott, a kukorica sasát min rárakta, ü maga oda kukorcüt melleje, a többi mëk csak nészte, hommicsinyál a boszorkán. (Kukoricafosztáskor.) Hát asztán amin lëfelé gyüttünk, Sárszëgné a pandurre, éccé csak a horhozsba neki megyünk án a szekérre éttápnak (gerendának); a kerekek mind ésszüörttek, a koci ruggya is öggyüört, az istrángok mind északattak, a csutorángbu mëg, a rossebb égye meg, küfót a bor, a zsván előugrott a bokorbu s az annya Istenit uffejbe vákta a baltájáve a pandurt, horrögvest, lëfordut. (Handzerka János elbeszélése a betyárfogásról.)*

A gondolatkapcsoló is gyakran járul a relatívumhoz különösen állandó szólásformákban, mint: *Amint hogy igaz is; ami ugyis van; amiko is aszonta.* pl. *Könyörgöm átussan a Pecsics Fránci monta a főbiróra, hoggazembër — minthogy igaz is — nëm peig én.*

A sok, nagyon, annyira erősítő szók után csak akkor áll

az is a két hangsúlyos névszó között, ha az előző mondatnak megszorítása vagy ellentéte az *is*-sel kapcsolt mondat. pl. *Nem is esett régge; naon is megásztunk! De lassan gyütté! naon is siettem.* — Minden más esetben az *is* a két hangsúlyos szó után áll, pl. *Usszeretik émmást, de jó összeillenek is án! Hama meggyütté, hamarább indutam is e mintté.* — *Sokat tud ez a gyerök; sokat tanut is án. Ollany erzs vot mind ébbika; naot vágott is a fejére. Keveset adott; keveset kapott is.*

Ha a jelző értelmezőül szerepel, az *is* mindig az értelmező elé kerül, pl. *Ezek is a szamarak. Od vot Pálfy is a főbiró. Të is mëlák mid váró?* Ha azonban az ige az értelmező után következik, akkor még egyszer kiteszik az *is*-t az értelmező után. Ezt nyilván azért tették, mert az értelmező előtti *is*-t nem érezte elegendőnek a nyelvérzék az értelmező kiemelésére s utána tette még egyszer. pl. *Az ánggi is, a Vargáné is od vot. Megverték a sógoromat is, a Szódi Gyurat is. A Rozit is, a körösztlányomat is évüszöm. A Csicsát, is, a fijamat is tëdd fő.*

Az ismétlésnek egy sajátos alakját láthatjuk abban is, hogy bizonyos esetekben a hangsúlyos szót kétszer teszik ki az *is*-nek eleje és utána is. Ezt az *is*-t azonban *és*-sel cserélték föl. pl. *Kü és kütekéntett; még és megverégette, el és elverte, rá és rátekéntett.* Így valószínű azonos a székely föl és föltekinte, meg és megeszi vala stb. alakokkal.

Tagadás. Ha a tagadás névszóra irányul s a fogalmat *is*-sel kapcsoljuk, az *is* sokszor a tagadó szó s a tagadott fogalom közé szűródik, pl. *Ajis nem széb vot tüled. Az apád is nem ollan embör vot, mind köllöd vóna lënnyi. Akkojis nem köllöd vóna uttënnëd. Minek a, ujis nem érti mëg. Csak egyis nem akatt kösztük. Tëjis nem gyühecc e. A házat is nem épëtëtték ummint aok.* Látjuk tehát, hogy főkép olyan mondatokban használják, amelyekben bizonyos összehasonlítás v. erősebb kiemelés történik. Régies tagadást láthatunk abban is, hogy néha az *is* és a tagadószó közé más mondatrészek is kerülnek pl. *Akkojis nekëm nem csinýátá boszut, halom magadnak* (Akkor sem nekem cs. b.). *Mé?.. Ajis az apádnak nem teccëtt, csag mindég a Káposztát akarta.* Ezekben, amint látjuk, az *is-nem* még összevonatlanul szerepel. Máskor meg az összevont alak mellett sajátos módon *nem*-et is találunk. Ez bizonyára a két tagadó alak összezavarodásából jött létre, pl. *Mër mënsz hozzá, assë nem füzette mëg? Ez a viz ussë nem elég. Téged së nem ártana akasztófára vünnnyi.*

Ugyánilyen régi összevonatlan tagadást láthatunk a *nem-van*-féle alakok kapcsolatában is. Ezeknél a tagadással inkább az állítmányi kiegészítőt akarják bizonyos nyomatókkal kiemelni, pl. *A zsidóná jó rum van. Há nem roz van nekijje. Hosztá rózsát? Nëm, mér honnëm szép van nekijje.* Ezekben már a tagadószó közel áll az állítmány értékéhez.

A tagadószóknak ily állítmányi szereplését gyakorta láthatjuk nyelvjárásunkban. pl. *Itt addég nem füttök e, még tiszta nëm a szoba.* (Míg tiszta nem lesz a szoba.) *Të Naca, még hideg nëm a böre, künn hadd án!* (Ti. addig, míg hideg nem lesz a bőre.) *Szép há a jány? szép nëm! Rossebët së látok, háttë látó? Látok, de a finác nëm!* (De az nem finác.)

A megkülönböztető *meg* helyett gyakran *mögen* szót használják, pl. *Tënnáp Kesztëre vótam, hónap mögen Kanizsára mëgyék. Mujko aszonta, ho együn, ma mögen aszongya, honnëm gyün. Hol fázik, hol mögen meleggye van. Maj engöm szöllétott mëg, maj mögen a feleségëmet.*

A *szintén* kötőszó helyett mindig *szinte*-t vagy *szünteg*-et mondanak, a *szintént* csak az urak beszédjének tartják pl. *Ën odvótam, ő szünteg odvót. A kanász küszalatt, a sógorom szünteg utánna. Szünteg ollany meleg van, ussüt a nap. Ez a rét szünteg az üjeje?*

Általában véve azonban ez a kötőszó is elég ritka; helyette sokkal szívesebben használják az *ugyan* kötőszót, amely a *szintén* jelentésbeli szerepének teljesen megfelel, pl. *Pestre teccik ugyan utaznyi? Vására mëgy ugyan kê? Ugyan a doktort várgyo? Kërëm átusságge maga is ugyan oda tart?*

A *söt* kötőszót is nagyon ritkán használja népünk, söt majdem ismeretlen előtte. Helyette, hacsak lehet, más szóval köti össze a kapcsolatot, legtöbbször *meg*-gel. Sokszor az ellentétes *hanem* kötőszót találjuk helyette. A *söt*-öt is csak uras beszédnek tartják, pl. *Odannám érte a házomat, mëg mëg a szölömet is. Nem szótam hozzá egész uton; mëg csak rá së nésztem. Az ispány ur is künézett, mëg mëg küjis gyütt.*

Régies sajtáságot látunk néha a *mind* kötőszónak és-sel való összekötésében, pl. *Mind én s mind a szomszédok csak azon vótunk.* Ez azonban elég ritka.

Választó mondatok. A választó mondatoknál érdekes jelenség az, hogy a találomra vagy hozzátvetőleg egymás mellé helyezett számokat rendszeren *vagy*-gyal kötik össze, pl. *Nyóc, vakkilene*

embör lehetett ott. *Had, vahhét marha vót mindössze. Lehettek ugy ötfenyen, vahhatfanyan.* Számnevek mellett vagy helyett valamit használnak: *Foktam valami ötöt. Pottyant valami kettő.*

Ellentétes mondatok. Az ellentétes mondatoknál az azonban megtartotta eredeti időhatározói jelentését, pl. *Azomba újis meggyütt.* (Aközben.) *Há amin a póstauton gyűjünk, azonban szembe gyün án velünk a fiskárus (ügyvéd). Vüdd kü s azomba tédd lë.* De használják itt-ott szembeállító és megszorító értelemben is, pl. *Aszonta az Ëmlák Ferkó, hoggyelöntköznyi kö mënnyi, mive azomba hobbeteg vajok, az urak së kívánhattyák tülem.*

A kifejtő, valamint a megengedő *pedig*-et gyakran megelőzi a kötőszóul használt *asztán*, pl. *Ubbeszét, asztán peig ü maga së tuggya. Unneki készütünk, hoccsak na, asztán peig sëmmi së történt. Annyirag köpte a markát, hommaj issegéll, ússegél, asztán pejg ü maga is szégén.*

Szereti népünk a megkülönböztető *hanem*-et magában, mint egész mondat képviselőjét alkalmazni, ha az utána következő mondatrész helyett mellékmondat áll. pl. *Nem is mënt másé, halom hoccsak lássa! Nëm mondott másé, halom hoggyók légyeték. Nëm is át án másér oda, halom hofföühessën.* Sokkal gyakoribbak azonban az ilyen esetek *hanemcsakkal*, pl. *Nëm is kütte án e másé, halom hoccsak maga lëhessën. Sëmi másra nëm jó, halom hoccsak küdobgyuk.*

Valamint a *hanemhogy csak* megszorító szóval szokott előfordulni, épúgy a megkülönböztető *hanemha* is evvel a *csak*-kal összefüggésben fordul elő nyelvjárásunkban. pl. *Oda së nézzé, halom hacsak szónak hozzád. A paraplét nem vüszöm é, halom hacsak essö lesz.* De sokkal gyakoribb a *csak* a *hanemha* között: *ha-nemcsak-ha.* pl. *Nem hisz a sëmmit a Jëzus vergye mëg, halom csak ha maga láttya! Nëm kö neki sëhogyan së, halom csak ha magafözi! Nëm lëhet án vele csak ubbeszényi, halom csak ha maga van.* Hogy azonban e kettő közül melyiket használják gyakrabban, azt bajos eldönteni.

A *de*-vel való fokozásnak vagy nyomósításnak sajátosságos esetét láthatjuk abban, hogy a második mondatban a *de* után tagadva állító kifejezést használnak *mënyi* sok helyett. pl. *Van itt óma, de nëm kevés! Esëtt, de nëm keves. Höhö, odd van án lán, de nëm keves.*

Megengedő mondatok. Szereti népünk a hasonlító mellékmondatokban *mint* helyett a *ráhagyó akár*-t *akárcsak*-ot alkal-

mazni. pl. *Szakasztott ollany, akárcsak az aptya. Akár a Tancsit látnám! Úrrágógott, akárcsak az ifjúr szokta. Akárcsak a nyénnye, éppeg uhhat még.*

A bizonyító vagy erősítő *ugyan*-ból fejlődhetett ki az *ugyannak* főntebb említettük szintén jelentése. pl. *Ne beszélle! Ű ugyan od vót, ha tik nem is láttátok! Nem attak nekijje semmit, pejj ü ugyan megérdemöte* (szintén megérdemöte).

Következtető mondatok. A hát kötőszónak különösen erősítő feleletekben való alkalmazása fölötte kedvelt. pl. *Küvész? há! (= igen) Attá a pincsinék? há!*

A következtető *azért* sokszor nem az utómondat elejére, hanem az ige mögé kerül; ez az *azért* régies szórendi használatának megőrzése pl. *Lészát mán az ész köd, jó léssz azé vügyáznyyi! Akko is uvvót, éccé esik még ami esik, në mennyé azé e filicám. Urre, sunyikutyáve něm jó kükezdenyi; në kezgyé kü azé Csicsa tē sē vele.*

Alárendelt mondatok.

Főnévi mondatok. Gyakran látjuk, hogy egyes tagadó főmondatok után a mellékmondatban jelentő mód áll a köznyelvi föltételes v. fölszólító mód helyett olyankor is, amikor a tagadás a mellékmondatban kifejezett gondolatra is átvonatkozik, pl. *Sósē hittem vóna, hommég éccē látlak. Hej komámasszon! asz sē merte vóna szégén égondónyi, hogya fija pap léssz. Juj esē tudom gondónyi, hommēcsó* (megcsal). *Nēm kö fétenyi, hogy ebolundu. Eszébe sē gyutott, hokkü kö néznyi. Aszt sēnki sē mongya hogy ott nem vótá.*

Néha a főnévi mellékmondat úgy válik ketté, hogy első része attrakcióval a hangsúllyal kiemelt főmondat igéje elé helyezkedik, pl. *Kenyeret montam hovvággyá tē számár, në kalácsot. Na hát mit akaró, hohhozzak tē tē! Ebbü akartam hogy aggyá, në abbu. A piharcra parancsótam hommēnnyēn, në peig a bótba.*

Tárgyi mondatok. A szó szerinti idézés majdnem mindig mellékmondat alakjában fordul elő, sőt a hogy kötőszón kívül egyes határozókkal kötő- vagy indulatszókkal is megtoldják az idézeteket, hogy annál élénkebbé, érthetőbbé tegyék. pl. *Asztkátotta oda, hohhát úvvügyázz án magadra, hommégéccē në találkozzá velem. Egész nap něm szót án, csak miko a kapun küment szót, hoffgyójtom a pajtátokat, mér hobbort něm attunk nekijje.*

Eredethatározó mondatokat használnak okhatározó mondatok helyett az olyan kifejezésekben, ahol ma már nem annyira a főmondat cselekvésének eredetére, mint inkább okára vagyunk kíváncsiak. pl. *Esz csak mind attu (azért) van, hottë nēm gyüttë be. Attu jedëtt ân mēg annyirag, mer a ló megrugta. Há persze attu betegëdëtt mēg, hossokat ëvëtt. Az egész sékëtozás csak attu vót, hogy a szomszédasszon is elesëtt.*

A *módhatározói* mondatokban a korlátozást jelentő *annyiban* *hogy*, kifejezés helyett *annyibu hogy*, *abbu hogy* alakokat találjuk. pl. *Annyibu nēked van igazad, hogy a Nanica nēm láthatta ütet, de abbu meg nekijje van ân igaza, hogy a Naninak oda köllött vóna mēnnyi. Há lássátok ti abbu is hibázatok, honnēm montátok mēg. Annyibu én is számár vajok, hogy én vüttem fö.*

Hogy kihagyása. A hangsúlyos *tudom* és *esküszöm* után ritkán hagyják el a kötőszót. pl. *Tudom honnem merted bántanyi! Tudom hommégbányod. Esküszöm, hogy sósë vótam ott.* Viszont *azt se mondta* mellett sohasem teszik ki a kötőszót; pl. *Assë monta beföllegzett. Assë monta papucs. Assë monta ëbhele, vajmi.*

Különösen szeretik a *hogy mert* kapcsolatot olyan mondatokban alkalmazni, amelyek az előző mondatok okát mintegy megmagyarázzák. pl. *Ifjúr, mérhogy én mēg nēm vajok ân ollany utósó legén, csak aszondom hovezér kõne. Jádli ur! álgya vigye, mérho nem ân ollan utósó ez a bor, no mēg ëppohárre!*

Gyakran látjuk a főmondat nélküli fölszólító mondatokat más mondatokba közbeszúrva. pl. *Hát persze, hogy a kólíka vesse fö, ü se jobb a diáknivászná.* (Deákné vásznánál.) *Ugyë tē büdös, hogy a nyavola törgyön kü, mast ordëttó? Nēm tudom Ferkó, hogy az Isten akárhá tēgye eszt a gyerekët, de ollan nehezfejü.* Ugyanezt láthatjuk egyes célhatározói mondatoknál is, ahol szintén közbe van szúrva a főmondat nélküli mellékmondat. pl. *Kërëm átossan tekintetës ur, hosszómme nē véccsek, ott a békás tó allán foglokat láttam. Má mondok akárki mit mond, de horrosszat nē szóllak, nekēm nēm kõne.*

Csere. Ritkábban találhatók nyelvjárásunkban célhatározó mondatok helyett mellérendelt fölszólító főmondatok. Olyankor, ha *hadd* v. *csak* szócskával kezdődnek a mellékmondatok, ilyenkor is hoggyal kapcsolt célhatározókat használnak. Különösen áll ez akkor, ha ezek megengedést, ráhagyást v. enyhébb fölszólítást fejeznek ki. pl. *Csak hattam, hohhad jáccoggyék. Aggy nekijje,*

hohhad laktyon jó. Ráz még, hohhad ehessünk mijis. Siessé, hommá hammehessek lején is. Aggy, hommá havvégezzekek éccé jén is. Ha azonban szigorúabb v. határozottabb a fölszólítás, akkor *hadd*-al kezdődő fölszólító mondatokat használunk mi is, pl. *Gyere be, hallássalak! Á fére, hammehessen kü a szekér! Rakk tele, hallégyén nekijje is éccé karácsonnya!*

Következményes mondatok. A következményes mondatokban igen kedvelt ez a fokra mutató névmás: *akkorán hogy*, pl. *Akkorán vésonyál, hoccsak uhhasogattya a fülemet. Nem tom mér, de akkorán veri eszt a gyereket, hogy a harmadik szomszédba is ehallaccik.*

Kérdőmondatok. A névmástalan függő kérdésekben legtöbbször a *ha* kötőszót találjuk *e*-vel kapcsolatban; ez határozottan a régies használat megőrzését mutatja, pl. *Aszt kérdezte, ha nem harakszó ő? Az embér nem tuthattya, ha nem ő vészi még. Há csak aszt szeretném tunnyi, ha ő is ott lész ő?*

A *ha* kötőszónak páros megengedésekben való gyakori használatából fejlődhetett ki a *ha*-nak a páros *akár*-ral megegyező választói értelme. pl. *Kapnyi itt akár mellikné, ha Bergelné, ha Singérné* (akár a Bergernél, akár a Singernél). *Aggyon szomszéd-asszon etteknjöt. Igén szüvessen haja kicsi, haja nagy* (köll t. i.). *Pláné mast neki igen jó gyünne hajéccsizsma, hajjétopánko.*

A kérdő *e* szócska szórendi szerepe érdekes; a tagadásban ugyanis mindig a tagadó szó mellé járul, pl. *Ném tuom, ha nem ő haragszik még? Ergye Naca, néz még, ha nem ő gyütt be az ifjfur. Mas csak egyre azon pekulál, hogy ha nem ő kö neki is beménnyi katonának.*

Ha az ígéhez az *is* kötőszó is járul, akkor ez mindig megelőzi az *é-t*, pl. *Mon még holloptá is é té, vaccsak oda ménté? Asztán öcsém az nem elég án hoccsak aszonták, halom igaz is é az? Hallanyi hallottam honnem beteg, de ho fönn van is é, aszt nem tudom.*

Időhatározói mondatok. A *mikor* kötőszót átvitt jelentésében leginkább föltétel kifejezésére szeretik alkalmazni. pl. *Miko ummast éttizest talánék, há mingyá méginnám élliter vörösset. Persze hozszebre dugná, miko uvvalaki mékténné hellette. Sósé esött rosszu, de mast igen jó gyünne, miko uvvalaki ékkaré kényeret anna.*

Tudákos beszédben egész megszokott a *miután*nak, ill. a *minekutána* *hogy* kötőszónak okhatározói használata. pl. *Minek-*

utána hogy a feleser ur nem vót odahaza, az gondótam, hogy e gyűjök a tekintetes urhó. Kérém átusságge tekintetes járásbiró ur, én csak eddig szántottam be, de asztis mijér? minekutána hogy újis a borocfájig begyűtt.

Ugyancsak ilyen tudalékosságot láthatunk a minekelötte hogy használatában akkor, ha műveltebb emberekkel beszélnek, egymás között a nép nem igen használja. pl. *Minekelötte még a városi urak ide gyűttek vóna, má akko ément (az uram) Á a! rozmaringom éhervatt még minek előtte az úfijur möggyűtt vóna.*

A mióta helyett régiesen *mutátu fogvát* s ennek megfelelőleg a főmondatban *azutátu fogvát* használnak a közönséges beszédben ép úgy, mint egymásközt; pl. *Azutátu fogva sē éjjele, sē nappala, mutátu fogva éccē a szomszéd lölkit látta (szellemét) Hej azutátu lett az olan kevel, mutátu fogva abbu a Pezsdbű möggyűtt!*

A míg néha helyihatar megállapítására szolgál, ez régies szerepének megőrzését mutatja. pl. *Há pokóba mēntēk ára?* (t. i. a vízben). *Émēgyünk addég, még tudunk* (t. i. míg mélyebbre nem sülyedünk). *A még a szemēdde láthacc* (elláthatsz), *de még azontu izs vannak* (t. i. még azon is túl vannak a cigányok, akik loptak). *Na há jó lēssz sijeknyi, legalább még szároz azut* (addig, ameddig száraz az út, azontúl már úgysem lehetett sietni, mert száros volt).

Módhatározói mondatok. A módhatározói mondatokban az egyfokuak összehasonlításánál találunk itt-ott rövidített kifejezéseket, még pedig úgy, hogy az *egyéb, más, csak* szócskák közül vagy az egyik, vagy mindkettő elmarad s ilyenkor az egyéb kivéve jelentést vesz föl. pl. *Nēm szeret a hidd é nekem, csak egyedü tēgēd. Addig ivott addig, még nem maratt nekijje, csak a háza. Aszt mán ugyan szēlle nēm vēszi, csak az aki mēgsinyáta.*

Viszont figyelemreméltó jelenség az, hogy a mértéket kifejező jelzői mondatokban a kötőszót rendszeren megkettőztetik; ez annyira elterjedt, hogy a tanultak nyelvében is széltében járja. pl. *Ollan gazdag, hogyhogy ritkaság. Hállátod abbu sincs igazad, mérhogy azok ollany jószüvűjek, hogyhogy Istembizon, nahá nēm is tudom aszt ukkűszónyi* (nem is tudom úgy kifejezni). *Dejszēn az ollan legén, hogyhogy illennye min tē szēn ha százan gyütők is, mind odavág.* (Hogy hogy ilyenell mint te, ki sem kezd; hiszen ha százan jöttök is ellene, mind földhöz vág benneteket.)

Hasonlító mondatok. A tagadással hasonlító kötőszók közül

főleg a *mintsem* *hogy*-ot szeretik alkalmazni különösen az olyan esetekben, mikor a főmondatban sokkal összehasonlító szó fordul elő. Ilyenkor a közönséges beszéd *mintsem*-et szokott használni, pl. *Sokke najobb számár, míncsémhogý eszt mektunná ténnyí. Naobbat vétött ammár, míncsémhogý aszt ollany könnyen megléhetne bocsáttanyí. Sokke több esze van, míncsém hoveled szóba isállon.*

Brachilógia. Az egyenetlenek összehasonlításában *brachilógiát* is találunk néha. Ez abban áll, hogy a *mint* mellől a relatívum elmarad s így a kötőszó fejezi ki pregnánsan azt az értelmet, amelyet a relatívummal együtt kellett volna kifejeznie. pl. *Ez a szódé béü mindég többet kér, mind szüksége vóna. Ulláccik ké Laci bátyánk mindég többet lát, min szabanna. Csak té né beszélé; té mindég többet adó, mint méktunna ennyi, nekijje! Azé? mér hoggazdaggyaabbnak tartják, mint igazándíbu van, azé még né hencéggyén!*

Relatívumok. A melléknévi mondatokban is találunk néhány figyelemre méltó jelenséget. Így néha a relatívum a főmondat alanyának v. tárgyának nem egész tartalmára, hanem csak egy meghatározott részére vonatkozik, ez az úgynevezett részbeli vonatkozás. pl. *Há van benne, ki két éves, ki négy éves* (a szőlők közt van olyan ültetés, amely kétéves, és olyan, amely négyéves). *Hogyan árulla néni? Ki millen* (azaz melyik áru milyen minőségű). *Há ménték? Ki főnek, ki lenek!*

Ha határozott számnevek állnak jelzőül a főmondatban, a relatívum élő lények mellett mindig, élettelen tárgyak mellett pedig többnyire többes számban áll, pl. *Három lán vót ott, kiket szén téjis láttá. [No mi van az ökrökke? Mellike? Kiket a mujtko hajtottatok a vásárba!] Melliked vették kü? (bérbe). Aszt a hármát, kiket ténnap nésztünk még (földeket t. i.). Két korsóve hoztam fő, kikke az ángyi szokott főznyi.*

Néha az egész relatív mondat mint jelző kerül a jelzettje elé. Ez a relatív mondatok attrakciója, pl. *Aszt izz hozd be, ami od van rékli, a Mariskájé. Ére a rongyra allig ismertem rá, ére amellik küfakut, kék. Tégy be, kive megmosom a lábomat, meleg vizet.*

A melléknévi mondat néha módhatározói értelmet vesz föl az ilyen mondatokban, mint: *Jójárna vele akárki, ahogyan aszt tud főznyi! Égyé fijam, amennyi téfő ezén van! Unnéz án rá öcsém, mint a körösztapádra, amennyit az énnap mékszánt!*

Analógiás alakulások.

Néhány figyelemreméltó analógiás mondatszerkesztéssel is találkozunk népünk nyelvében. Gyakran látjuk pl. a *válik* igét ilyen szerkesztéssel: *Két év múlva, akko má ajis termésnek válik* t. i. a szőlő, a szántóföld, a fa. A termésnek indul analógiájára vette föl ezt a jelentését. *Eszi a fenyő, hászén látod esesnek kezd ványji az üdő*: az esősnek kezd állani analógiájára.

Foggya magát az üdő: a tartja magát mintájára. pl. *Na má hát igazán keménnyen foggya magát ez az üdő*. A következőben már két szerkezet keverődött össze: *No Szabó ur, enné jobbat, de sēhol nincsám!* Ennél jobb nincsen + ennél jobbat nem talál.

Kóstál valamibe, pl. *Hát kóstát neki valamibe annak is*. Két szempontból is érdekes: 1. kerül vmibe + kóstát vmit (Kertész An. 17. l.) és 2. pleonasztikus szerkezet, amely különben is nagyon járatos nálunk (neki . . . annak is).

Pleonasztikus szerkezet látható általában az időt kifejező határozóknak *akkor*-ral való összekapcsolásában. pl. *Émēntek még akko vésárnap. Hát tē is oda vótá? Nahá akko nap délbe lett még a pücénnye* (l. Kert. An. 23).

De legérdekesebb és leggyakoribb pleonazmus az, amikor a személyes névmás dativusát kétszer is kiteszik különösen akkor, ha azt a személyt, akinek részéről v. részére a cselekvés történik, nyomatékkal akarják kiemelni. Ilyenkor az egyik dativus szinte észrevétlen áll az ige után, pl. *Mommég neki, hocsak nē fellēn sēmit, majd eküdi neki a fijának a pantallóját. Emēnt neki az esze annak má régēn*. stb.

Inkább már a pregnáns kifejezésekhez tartoznak az olyan mondatok, amelyekben a cselekvés képzete egyesülvén az eredménnyel, ez utóbbit jelölik meg a cselekvő igekötőjével, míg az eredményt jelző igének csak a bővítménye áll utána. pl. *Maj há ug gondolom, othun lēssz, énézēk be hozzá* (elme gyek + benézek). *Nyanya, asztán mongya még a Nanicának, hommaj én is észolok be ekkicsit hozzá. Fönézek be hozzá* (fölmegyek a parton lévő lakásukhoz és benézek).

Általában más ilyen kombinált kifejezéseket is léptenyomon lehet hallani, pl. *Ami kis krumpink vót, betakarottunk* (behordtuk + betakarodtunk vele). *Mas hama megszaladom eszt a disznót* (elszaladok + megnézem). *Má mi becsépötünk régēn*

(behordtuk + elcsépeztük). *Mégmének én még hat ollany házat is* (elmegek + megnézek; eladó ház keresésénél). Érdekes ez az állandó forma is: *Hogy aggya néni?* Felelet: *ki millen!* (az attól függ, melyik áru milyen minőségű).

Mondatvegyülés. Itt hozzuk föl a mondatvegyülésnek egyik figyelemreméltóbb jelenségét is. Így az infinitivusos szerkezetek és a célhatározói mellékmondatok kontaminációja egész közönséges nyelvjárásunkban. Ez abban áll, hogy a mellékmondatot kötőszóval vezetik ugyan be, de az állítmány főnévi ige-név esetében áll. pl. *Ném án azé mēnt e, hogy levegöd vátoztatnyi.* (Hogy levegőt változtasson + Nem levegőt változtatni ment el.) Az ilyen összekeveredések egész megszokottak: *Hoccsak énnyi, még ott lēnnyi, annēm ölég. Mongya még neki édēs fíjam, honnēm án csak fehérnépek után járnyi, nēm. azé gyütt haza.*

Ugyanilyen vegyülés eredményei az ilyen relatív mondatok is: *Krumpink izz csak éppeg annyi vót, hogy akit a télen megéhetünk.* (Akit a télen megehetünk + hogy a télen megehetjük.) *Annying sincs, hogy akibü a télēn megéheššünk* (hogy a télen megéheššünk + akiből a télen megéheššünk).

Igen gyakori az az eset is, amikor a megkezdett szerkesztésből hiányzik az állítmány, tehát az értelmi rész úgy, hogy a hallgató csak hozzágondolja az értelmet. pl. *Azéjis sok töbšzē az egész üšzbe, hun van ez a Feri, nem láttam* (sok többször gondolkodtam). *Ezēn az egész vüdekēn, amēre járok, de sēhol; csak aszondom a mijenk mégis de mégis megjárja* (borunk). *Itt lakott ēgy böğšné, de a zēn fámat soha még ēgy darabot se* (vitt el t. i.). *Isten bizon örülök, honnincs gyerékēm, mer napru napra de mindēny drágább, még aszt a rongyos kis fát is* (drágábbért kell vennem t. i.). *Te vény akasztófa! eszt is eküdöm! Na mas meg?* (mit akar? t. i.). stb.

Attrakció. Az attrakció egyik legjobban elterjedt szerkesztési mód nyelvjárásunkban, még pedig ennek is a progresszív faja, vagyis amikor a mellékmondat alanya, tárgya v. határozója ugyanolyan minőségben a főmondatba kerül. Ezek az attrahált mondatrészek mindig hangsúlyosak. pl. *Az az edény a templomba, a szentöt viz akibe szokott állanyi? Merēšs a tókábu. Mēlligbü? Há a récéket amēlligbü szoktuk itatnyi, abbu. Nēm tuom főrázó teknyöt hogy hol kapunk? Assē mongya án az aptyát hogy há vütték szégēnt. Mindēnt aszt akargya, hogy a kezibe aggyak. Tē asztán kóstüd még máj. Há mire akargya, hommēkkóstollam?*

(Milyen időben?) *Nëm akarom elövennyi!* (az evöeszközöket.) *Há miko? Csag vendégék ha gyünnnek. Ajis nëm szeretném án ha ott lenne!* (Aszt se szeretném, ha az is ott lenne!)

Végre egész természetes jelenség minden népi beszédben az, hogy a beszélő a megkezdett szerkezetről sokszor megfélekedzik s egészen másba csapván át, olyannal végzi be, amilyent a hozzá legközelebb álló mondat szerkezete, vagy némileg az összefüggés megkíván. pl. *Az ura, aszongya, ez a büdös kocsmáros mindég becsalla, mujtko is öt krajcárre eresztette e; egész reggelig kártyáztak. Csak ollany ismeretlen, akit hát nëm annyirán ismer, annak nëm vet kártyát! Nem án! Csak abbu vészëm kü horroszszabb, tuggya édës fijam, hogy évrü évre mindën de mindég* (t. i. abból veszem ki a viszonyok változását, hogy évről évre mindig minden rosszabb). *Aszt, hogy aszt a kis bort vettem, hát Istenëm nëm vagyunk ollanyok, mint a disznók, hogy egész nap döglöddünk, szën nëm monhattya sënki* (t. i. azért, hogy azt a kis bort vettem . . . azért nem szólhat senki semmit). Érdekes egy mondat ez is: *Egyé! Nem merek, mer egész éjje úffö fuj, alunnyi* (azaz: nem merek, mert úgy fölfuj, hogy nem tudok tőle egész éjjel aludni).

Szórend.

Gyakorta láthatjuk, hogy az összefoglaló szólam és a nyomatékos ige közé jelentéktelenebb szólamok kerülnek; ez a régies szórend megörzését mutatja. pl. *Ü is aszongya, hottelles életében velük békességbe ét. Nem tunnám má há lennék szégýlletëmbü, ha illen ëkkusló itt engëm mëkcsókóna. Êküdütt az édës anyám, hogy én is valamit segéssek. Mijis azon ölöget pëkulátunk az Adámme öszütt, hohhogyan lehetne edugnyi, mégis a szomszéd a kertyibü eszrevette. Csak aszt látná, mennyi téfö ezën van!*

Ugyancsak régies szórend az is, hogy az ígét különösen rokon dolgok fölsorolásában vagy szembeállításakor gyakran nyomatékosan kiemelik. pl. *Elöszö kérte a kömvemet, asztán begyelöte a nevemet, csak akko monta meg, hommit akar. Elöszö mentünk templomba, onnaj mëntünk a sógorékho ëkkicsit pityizányi. A dómán kóstát 5 foréntot, a pantalló kóstát, no mid gondoló mennyit? Az ásó föggyét elatta 400-ér, a fösöt 300-ér.*

A közönséges nyelvszokástól eltérőleg kirekesztő szórendet használ népünk a nagyzást és nagyítást jelentő kifejezésekben a

mutató névmások után. pl. *Assë engette án magát; uuvákta fejbe, hommingyá lef..ta a piros. Annyirag ordétott án az ablakon kü, hommind oda szalattunk. Háccsak mondd! hánszë haragétottá të mëg engöm? Há májénsë hiszëm, hollëgyën mëg ëggyembör, aki annyiszor szölettana mëg, mind az tette.*

De a majd határozó szóval való nagyításokban mindig össze-foglaló szórendet találunk. pl. *Ollany jedës fokta e, majnem a frász küütötte. Majnem a nyavola fötörte, úgy óhéntozott utánna. Szen ha nem segëllek rajta, a tetük mëgëtték vóna. Majnem a szüvem leszakad ez után a gyerök után. Hámmá mija rossebet csinállak, szen majnem az eszëm mëgtëbolodott, uuvügyáztam!*

Régi korok nyelvszokását láthatjuk abban, hogy az ígét sokszor bővítmény nélkül használják; elhagyják az igekötőt olyan esetekben is, amikor a közönséges nyelvhasználat nem tud ellenni nélkülük. pl. *Addig beszëtünk, addig rórújja, ëccë csak kezdett án türököznyi (feltürözködni). Ugy örütünk, miko láttunk (megláttunk). Amin a postauton mëgy az embör, ér ëffalut jobra, há ez az az Ujudvar. Miko asztán a lagzinak vége vót, keszte án összëszünnyi az ëccájgot; de mondok. . .*

Föltünő, hogy egyes esetekben, különösen ha összefoglaló kifejezések csatlakoznak az óhajtó mondatokhoz, összefoglaló szórend helyett kirekesztőt alkalmaznak. pl. *Ójis bár gyünne meg. Hej csak lenne itt ajs! Bárcsak jó vernének ë. Csak az apátok is gyünne meg. Bárcsak az Isten adná meg! Csak a könyvem talál-nám meg.*

Érdekes látnunk azt is, hogy míg a közönséges nyelv a volná-val szerkesztett föltételes alakokban a *ki* igekötőt mindig a volna után teszi, nálunk ez közvetlen az ige után következik. pl. *Igen, ha üjis nem tette kü vóna azessöre. Jónak jó, dehá csak ne füzette kü vóna. Má az Isten vergye meg, csak ne ment kü vóna oda legalább.*

Figyelemreméltó az *is*-sel kapcsolt fogalom szórendje akkor, ha valamely birtokos jelzőnek a birtoka *fél*; ilyenkor az *is* a birtokos jelző és jelzettje közé kerül. pl. *Az Isten nyugosztalla szögén Gyura bátyámat, ádot jó embör vót; a szölőjének is felét rám hatta. Hokkü tróbála a lánt, az ómájának is felét neki atta. Ne busullá soha te koma azon, csak irazsd a házadnak is felét rája szépen.*

A megengedő *is* hangsúlyos szólamban mindig az igei bővítmény után kerül. pl. *Ha küjis teszi a szürét, mit ér vele? Jóc-*

caját aggyon Isten, de azé komámasszony, ha még is gyün az ura, nē szóllon még neki felüle. Azé, ha aszt is mongya hová meg, csak hadd rá. Csuppa truccbu méktészem, ha szász foréntomba is kerül, még én!

Nagyon valószínű idegen hatás eredménye nyelvjárásunkban az a szokás, hogy a bővítmény és ige közé legtöbbször egész mondatokat tesznek, amelyek a bővítmény értelmét mintegy kifejtik, megmagyarázzák. pl. *Az a ganaj Kránic Jancsi, tuggya akit mujtko is bekésértek, allopta e. Mo éggy esztendeje, szünteg miko vására mentem, láttam. Hommiko vót itt, mégmondom án; ippeg ganaj kühordásko, miko az a nattüz vót, tuggya miko a sógorék is léégték szégényék, csag vélekszik rá? nahá! akko lessz 3 esztendeje!*

IV. NÉPHAGYOMÁNYOK.

Hasonlatok.

(Ál, mind egy faszent. (Báméskodik.) (Féckalóddik, mind a rühes malac. (Vakaróddik, mind a koszos malac. (Akkora, mind ébbolondgomba. (Fol, mind a kerekés tóba a víz. (Izzad, mind prücsök a licitációján. (Küfogyott, mind a jádi pap az ümáccságbu. (Izzad, mind a köszörüs kutyája. (Küváglak, mind a huszonégyget. (Mékhuzza magát, mind a tetü a var alatt. (Mindegy neki, mind a képesnek. (Nyakon kaplak, mind a köszörüs a kutyáját. (Ollan, mind a hét szük esztendő. (Ordétt, mind a Gergóné számara. (Ollany, mintha a tikok megették a kenyérét. (Ollany, mind a kétszünü keszkenyő. (Ollany, mind az ujjom. (Sovány.) (Se jó, se rossz, mind a süt krumpi. (Sejti, mind macska az essőt. (Ollany a feje, mindegy duzafó [így]. (Ollany, mind aki sós levest se eszik. (Ollany, mind a kordoványcsizma. (Durva.) (Ollany, mind a borcseresnye. (Pirospozsgás.) (Ollany, mind a harmat. (Lágy.) (Ollany a szüve, mind a puter. (Jószívű.) (Öggyübujtak, mind a szegén asszon malaccaji a hidegbe. (Rámaratt, mind a számárta a füle. (Pekulál, mind Dobri a vadkörten. (Vicsorog, mind a fakutya. (Köpi a markát, mind az ispányék kocsissa. (Dagad, mind barátba az áleluja. (Csak uggöcög, unnevet. (Uccsuporéttya a száját, mintha vadómába harapott vóna. (Ugy efelejtettem, mind a mékhótt. (Ujjár a keze, mind a cséphadaró. (Usszajon danólak, mind a köszörüs a kutyáját. (Usszó, mind a repett fazék.

Példabeszédek, közmondások.

(Akinék a fejibe nincs, legyen a lábába. (Aki elfeled vmit, járjon utána.) (Akinék a hasa fáj, keressen rá bozdat. (Akinék nem borgyuja, nem nyalla. (Mostoha nem törődik a másik anya gyerekeivel.) (Áló tóba lakik a béka, sunyi embörbe lakik az ördög. (Meglátnyi mellik tejbü lessz turó. (Nem kö aszt a tüzet raknyi, aki ugyis ég. (Okos embör nem botlik kéccé ékköbe. (Ölég essütedbü evvakarcs. (Sok dologból elég egyszer is.) (Könnyig a rosszpéndzt megismernyi. (Könnyig a békát a vízbe ugratnyi. (Könnyig a bőjt turón meg kenyéren. (Amel kutya sokat ugat, nem harap. (Pappe sunyi kutyáve nem jó kükezenyi. (Nem kö a gyerekeknek szarvat annyi. (Részegembör elü az Isten is kütér.

Szólásmódok.

Accsak annak a levelibe van. (Csak ő állítja.) Csak ollany add Uram Istenem möggyára szeretne mindent. (Az asszonyon van a gatya. (Az asszony az úr a háznál.) (Az öreganyád térdi. (Ha vmit nem jól értenek v. mondanak.) Baj van Köpecén. (Bentörik a bicskája. (Rajta veszt.) (Hallegyen neki is karácsonnya. (Hadd örüljön vminek.) Elalunna ékkukacos turójér három nap. Ément deszkát árunyi. (Meghalt.) Émész, há a zabszem. Érti a mórest. (Eveti a borgyuját. (Sóvárog vmi után.) Etaláta szarva köszt a tógyökét. Addég élek, ameddig akarom (a karom). Akko deszka! (Ha vmit nem talál el vki.) Akko lássam, mikoja hátam középit. (Deli vörös hupikék. (Ha vmi színt v. tárgyat kérdez a gyerek milyen, ezt mondják, hogy ne legyen rá kíváncsi.) Hamar a kocsi se megy. (Ha nem kö, nézz rá (ehelyett: ne nézz rá, ha nem ízlik a gyerekek az étel). Hátrakötöm a sarkadat. Ekő járnvi toronára boronára. (Tolnára Baranyára = Pontiusához Pilátushoz.) Összebeszél tónát boronát. (Mindent.) Összehord hetet havat. (Felhoz mindent, csak azt nem, ami a tárgyhoz tartozik.) (Kif..... a a vénasszon a fogát. (Ha hiányzik a gyerekek vmely foga.) Kivásálla még rajta. (Boszut áll rajta, megveri.) (Kive örözté disznókat! (Ha vkit tē-nek szólítanak.) Leesett a buborkafáru. (Vége a dicsőségnek v. jólétnek.) Más ajtója mögött lakik. (Megfeksz az utat. (Megbetegszik; pregnáns kifejezés.) (Nem fogy el a csudám. (Nem győzők eléggé csodálkozni.) (Abbu se lessz énekes halott. (Megitattya az egereket. (Sír a gyerek.) Lepocskóta rorujja a körözdvizet. (Leszidta.) (Se bü, se bá. (Egy szót se szót.) Se kukk, se bekk. (u. a.) Sokat a kocsi se bir e. Böki a szemét vmi. (Irigykedik vmire.) (Mék-fujtaná ékkalán vízbe. Ötön vette Kotoriba. (Lopta.) (Rossz planétába született. (Rossz kedvü.) Se égen, se földön, se Sármelléken. Ollan tüled hozzád beszél. Te se vagy jobb a díjálnivászná. Nehezen van rosszu. Jó? Féligná jobb (Elég jó). Sirattyaja kapuféfát. (Nem tudja miért sír.) Mit akarsz te pöttön Dávid, Góliátta? Émöhecc kuku-tyinba zabot hegyeznyi. Ki kutya gongya? Mi köze hozzá?)

Babonaságok.

Akasztott embörnek a kötelébü haza kö vünnyi és eténnyi, mer az szerencse. Ahá a mönkü vág, onnaj éddarabot e kö vünnyi, mer aki évüsz, ahó nem üd be a mönkü. Aki Luca napyán var, annem lessz szerencsés. Aki etör ettükröt, annem lessz szerencsés hét évig. A hádoklót nem szabad nevéen szóléttanyi, mer akko a mázsvilágru vüszajár. Aki késérteteket lát, dobgyon feléje (hányjon) háromsze köröszttöt, akko eszalannak. Aki Szengyörnap előtt éggvikot fog s levággya a farkát, aszt etézi, asszerencsés lessz. Aki Szengyörnap előtt ébbékát fog, vegye kija köröszcsontját, tegye éffazégba Szenmihál napig, akko amellik lány szoknyáját meghuzza vele, allesz a szereteje. Akit megverték (megigézték), appisálla le a kezeit, mozs-

dózzék meg benne, akko emullik. Akinek kólikájo (hasmenés) van, öllön meg éttikot, fórázzo le a tollát, aszt öllön rá, attu emullik. Amel udvarbu a kutya éjje tutó, abba az esztendőbe mēkhal od valaki. Ha sárga pilláncot lát az embör elősző tavassze, akko beteg lessz; ha pirossat, akko egésséges. Szentivány naptya előtt nem szabad az asszonyoknak ómát ennyi, mer akko a gyerekeji betegek lesznek. Akit a kutya mēkharap, füstölle be a sebgyit a szőrive, akko észárad. A kis macskákat nem szabad addég mēkfognyi, még kü nem gyütt a szeme, mer evesznek az embör ujjáru a körmök. Borbálo naptján nem jó varnyi, mer akko nem tojnak a tikok.

Találós kérdések.

Ennyihány birkának hány lábo van? (Kettő; mert ember hány nekik enni.) Mi nyőn a farkán? (Retek.) Mellik hegyre fekszik legtöbbsző a nyu? (Szőrhegyre.) Hán tik öppár? (Egy sem; tyuk a tyukkal nem lehet egy pár.) Erdőn terem, falun ugat, mijaz? (Kendertilő.) Mi megy fejtetőn a tempomba? (Patkószeg a csizma sarkán.) Kerten átu sőt kér, mija? (Retek.) Édes anyám is aszonta, ne őrözzek két nyájat. (Ha iszom, ne beszéljek.) Semmiccső fősztünk, mégis háromfélét ettünk, mija? (Kenyér, héjja meg a béle.) Miko esik nappéntek nasszombatra? (Mindig, mert Nagyszombatban is akkor van nagypéntek mikor máshol.) Mér nyul a nyul. (Étele után.) Miko megy a hegy a nyulnak. (Mikor nyársra huzzák.)

Népdalok.

A siklósi hegytetőn,
Élesett a szeretóm.
Étörött a jobb keze,
Hogy eskügyem meg vele,
Piros rózsa, pántlika,
Szeretóm a Sáríka.

Fordul már a göncölszekér,
Hullanak jaz cséllagok.
Az szüvemet, az szüvemet,
Ollan bánat szoréttya.
Ollan bánat, jaz bubánat,
Szoréttyaja szüvemet,
Kirül még a, kirü még az,
Édes anyám sem tehet.

1. Este van, este van.
Megy a nap lefelé.
Ballagnak az öregek,
Ballagnak az öregek,
Az iroda felé.

3. Este van, este van,
Megy a nap lefelé.
Ballagnak a regruták,
Ballagnak a regruták,
A kaszárnya felé.

2. Bemegy az irodába,
Ránéz a zupásra.
Adja ki a kis könyvem,
Szabadságos levelem,
Az uti cérgöldét.

4. Bemegy a szobába.
Leül a strózsákra.
Lehajtya bus fejit,
Hullatya könnyeit,
A kopfpolsztérgyára.

5. Este van, este van.

Megy a nap lefelé.
Mozsd ballag a vőlegén,
Mozsd ballag a vőlegén,
Menyasszonya elé.

6. Bemegy a szobába.

Leül a divánra.
Lehajtya bus fejít,
Hullattya könnyejít,
Babája vállára.

Béres legén, béres lányát szerettye.
Az anyja meg jaz gáderből nevettye.
Béres legén ne rag meg a szekeret,
Vargyu tüske ükszurgya a kezedet.
Vargyu tüske ollan álat, hogy ükszur,
Az én rózsám felém fordu, üksóku.

Esik esső tyuhaja.

Esik esső, ég a villám javába.
Beütött a szemniklósi,
Beütött a szemniklósi csárdába.
Ott mulat a cimbalomná,
Ott mulat a muzsikáná,
Az én kedvezs galambom.

Irigyejim sokan vannak,
Mind a kutyák úgy ugatnak,
Hagyok nekik vig napokat,
Had ugassák kü magukat.

Annyi az irigyem nékem,
Mind sűrű csillag az égen.
Hol fővesznek, hol letesznek,
Allig is, hogy meg nem esznek.

Szomszédasszon kertében
Kinyillott ettulipány.
Odajárok tirere,
Minden vacsora után.
De nem azér a künyillott,
Tirere virágér,
Szomszédasszon tirere,
Tirere lányájér.

Élszárad az a fü,
Kit a kasza levág.
Éhervad az a lán,
Kid babájo elhagy.
Én is ehervadok,
Jaj de beteg vagyok,
Megölel a babám,
Mingyá meggyógyulok.

Kanizsaji kertek alatt
Nyillik ésszép rózsa.
Gyere jédes kis angyalom
Szakéccs egyet róla.
Nem szakéttok róla,
Nem kö nekem rózsa,
Tēja zenyém, én a téjed,
Usse lesznek soha.

Tréfás versikék, játékkiolvasások.

Kár, kár, kurvanyád,
Mér vütted el a zсібát,
Attung vóna szalonnát.

(Varjakra.)

Szá le szále pilláncs,
Tejet adok, vaját adok,
Ha megeszed, többet adok.

Lopó lopó loptató,
Tüzezsvári csaptató!

(Tolvajra.)

Dödölle,
Hömbölögg a
Gödörbe.

(Kövéer gyerekre.)

Endi mendi cukormendi
Divi dávi doff.

Mit akar a pocók
Hiszen ollany mind a pók?

Viszi viszi vására,
Kankas ül a hátára.

Zsipp zsupp,
Kenderzsupp,
Ha megázik,
Kidobgyuk.

En ten tini,
Zauraka tini,
Zauraka tiki toki,
Eje buja buff.

Auf, kauf, lauf,
Gedauf.
Sózrá, paprikáz rá,
Vigyáz gyerek,
Fut a labda,
Dovvalagba.

Édénár, ködénár,
Kennek ebbü
Semmi se jár.
Éccifra, kéccifra,
Mékkenffüzet
Nekem vissza.

Keménce, keménce atty kenye-
Most attam, há tettet? [ret!
Fötettem a fáro,
Elvitte a kányo.

Án tán tutáne,
Fink fánk gubáne,
Áre máre lakatos,
Neked jár eggatya f. s.

Kisuccába süt a nap,
Beharangozott a pap,
Inc pinc tinc,
Te vagy kinn.

Képviseleválasztás után.

(1905. jan. 30.)

Igaz, hogy megverték a sáskát, Jóska? (Sáska = egyik kores-máros.) Meg a! Hát mért verték meg? MÉR?.. tuggya az a бүдös!! Há mer az egész falu min balpárra szavazott, de ez a бүдös ө, ennem akart odaszavaznya. Nem szárad ez a lölkin!! Szótam a gyerekeknek, állunk oda! Odajátunk a bakterház mellé, a bokrok mellé; jócselökekke vót mindenyikünkná az annya Istenit, hommég máinap izs bányom aszt a kis borocfámat, kit az ángyive ütettünk, de azé gondótam nem bányom бүдös, meglapéttom rajtad! A gyere-kekná izs vót mindenyikná өjjókora; od vákták ott a Blá Pali pincéjéná, tuggya a nyáron szen ölöget gyütt az üfijur ára. Ollany jó ágasok a rosseb egye meg, szen az egész kis erdöt bejártuk egész péntek délután. Há vártunk án өjjó darabig, de a Bilisics téglaszүнnye felü gyütt haza. Másnap, ippeg vésárnap, küját án a ganaj a kapuba.

Odaszóllok neki, éppeg velem vót a Dádek Gyura, ajsis ollany jó mékfokhatós gyereök, mint én, nem jábu öggyütt szögátunk Sopronyba; afférel (führer) vót, énnmök káplár. Aszongya neköm, nédd az annya Istenit od van! Gyerejoda. Mondok: há kümerté gyünny? de csak együrán pityergett án mindétig! A szemit türügette. Aszongya neki a Gyura: Ugye te бүdös, elattad a lölködet? mostan réjó!? Asztán egyyet jót kupába vákta. De ubbümböt án, mind aza számár, de még jobban, ott a majorba, az uraságé; ekkis gyerek szokta mindég vezetnyi. Aszondom: há megbántad má ugye? Aszongya: follon kü a szömöm, meg annak is, aki még öccö rájik szavaz! De бүdös akko nem ibbeszété, nem ösmerted meg a szögén embört! Még egyyet odaváktam én is nekijje!

Beszélgetés.

— 1907. január 1-én. —

Mit csinyál Juli néni? Csag veszögetek! No mi a baj? Csag pekulálok! Lássa fijam én nem gyözök hálát annyi annak a jó Istennek, honnekem ollany észat adott, mer há mi csinyánék én mas, hiszen hatfan forént se nem elég lesz adóba. Na má illent, higgye é, mintha itt mindétig valami kücsipné (karjára, mutat) miko oda kö mennyi a takarégba. Mi csinyátam vóna én, hácsak mongya, ha nem pórulok? Há akinek mident kamatra kö vennyi, de még aszt a ruhát is. Istembizon örülök, honnincs gyerekem, mer kérem napru napra de mindeny drágább, még aszt a rongyos kis fát is. Csak abbu veszem kü, horrosszabb, tuggya édes fijam, hogy évrü évre mindeny év de mindég. Mas szen nincs kedvem de még ára a pihacra se mennyi. Azelőtt mindég vüttem illenko (t. i. a takarégba), pejg hássen tuggya, hommasse köttünk e többet, de meg a házat se lehet hanynyi pénz nékün. Aszt, hogy aszt a kizs bord vettem, hát Istenem szen nem vagyunk ollanyok hogy egész nap döglöddünk mint a disznók, nem monhattya senki. Há aki mindennap a kocsmábu hozat? Tavá negyven foréntot attam kü borre, mas mégen husz forént, szen muszáj csak valamit innya, ami erőt ad! Tuggya illenko mindég vüttem hun nyócfan, hun száz foréntot a takarégba, mégis kerüt mindenyre, mas meg asse tudom a fejemet há tegyem. Na má tuggya, dehogy hunnaj gyün ez a naddrágaság? A mujtko hogy a takarégba vótam, éppógár embör vett kü háromszász foréntot kamatra. No má de ollany káromkodást, mind az tett, hojaz urak csag ugy átak, de há mit tehetnek aok rórujja. Észitta még az anyyuk Istenit is az uraknak. Persze aszongya hojakkö köllünk, meg hojigy nem szabad engennyi, miko mi küállunk szavaznyi. Csaknem rétt az a szegén embör, hojén velem még illeny sose esett meg. Dehá ez a бүdös adó, eszt kö füzetnyi. Aszongya homminket csak küzsaronak. Má innej Karosru, Garaboncru mind az egész falu ément, ott hatták mindenyüket, vagyomukat. Má hogyan is lehetne megényi? Termés nincs, csak az a nagy adó.

No most már elmegyek Juli néni, Isten vele! Isten álgya meg fijam; no mas má könnyiggyebb, hokkübeszétem magamat ekkicsit, ujis egész reggêbe csak pekulátam a Ferkóve összütt. De uvvan az embörre mindég tuggya Lajos, csag valakinek mond ê, csak annak a fának v. kőnek de mingyá könnyiggyebb. Bizony ugy van édes Juli néni, No Isten vele, Isten álgya meg édes fijam. (Jön egy ismerőse.) Ez ollany ëddrãga szüvü gyerek, ennëm án ollany kevé, mind aok a...má mit izz mondok! Tuggya ez ollany tanéttó lessz ott abba a magos Pezsdbe! Há küjeje? Há nem ismeri? A szomszédasszon cseléggye, mast od van ejis Pezsdbe.

V. SZÓKINCS.

a.

ablakszem: ablaküvegtábla.
agyasztál: 1. elver, 2. kipalléroz.
agyabugyál: elver.
akság: gond, aggodalom.
akkurátos: egyforma hosszú.
alidozik: ájuldozik.
alél: ájul.
aprós: apró.
arasztos: pénzt eresztenek le lejtőről és ezeket arasztal mérik meg, milyen messze vannak egymástól.
angyalbögyöre: sodrott tészta.
aranmáringó: sárga rigó.
azontu: azután.
azomba: aközben.

á.

áglál: összetákol, fúz, varr.
ágas: gumipuska fája.
ágész: ágakat szed.
ájnyi: ázni.
ákovita: pálinka.
ákcijó: takarékpénztár.
ákszentácijó: sorozás.
ákcijós könv: takarékbetét könyv.
álomszuszi: álmos.
álluja: vízi liliom, *Iris pseudá-nizslag*: *Einschlag*. [corus.
ápiris.
áppetitus: étvágy.
áporessó.
ápfog.
áprehendál.

ápellál.

Áprika.

áristom.

áspiskigyó: veszekedő irigy aszszony; fúria.

Ásztrija.

áti ut: átlépés pl.: még egy áti uttyát se léptem.

átollábu: mérés nélkül.

átréc: Adresse.

átrécol: címez levelet.

b.

bábinkógyökér.

baduska: tetű.

baligács; balkezű.

bandista: zenekarba tartozó.

baktertojás: vasuti hajtány.

barázdás gomba: kucsmagomba.

battyog: lassan megy, csoszog.

bekászliz: bezár.

befürgetőz, *berigliz*: a zárt elzárja.

bésü rész: szív.

becsap: bevakolja a falat.

bértákol: virraszt, fönt van.

bedörrent: befűti jól a szobát.

bibis: sebes (gyereknyelvből van *bikacsék*. [véve).

biberkél: a fejben keresgél.

bizélég: a tűz lassan-lassan hamvad.

bikfic: ostoba, kis csacsi.

binckéz: egy játék.

boszorkánypille: *Acherontia atroboszog*: mozog. [pos.

borzas katica: *Nigella anserina*; 2. egy tészta.

borzaföd.: laza, omlós föld.
böcsőháj.
bölléncs: beléndék.
böllönködik: ingerkedik.
bömhéc: nagyevő.
böcce: borjut hívják így: ne böcce,
böcsüs: fölmérő. [ne.
böllér: disznóölő.
brekég: a béka tesz így, hang-
 utánzó szó.
brégyó: rima.
bránna: borona.
bránnányi: boronálni.
bumfordi: mogorva.
burhós idő: borus idő.
busa: nagyfejű.
bunci: kis kövér fiu. [véve.
bübéce: tehén (gyereknyelvből van
bucska: lapos hordó.
bukszemli: szentjánoskenyér magja.
bumáz: bombáz.
bugyogós korsó: csöcsös korsó.
buri buri: zсібát hívják így.

C.

candra: ketle, kotla, hóbortos.
cáfrás: borzas hajú.
cáger: Zeiger, óramutató.
cárg: Germzeig = élesztő.
cēthalott: tetszhalott.
cēka: kettősszerep a labdázásban.
cęamaca: barka.
cigóri: cicoria = pótkávé.
cigánkodik: hazudik.
cintórium: coemeterium; az alsó-
 templom előtti teret hívják így.
cihó: vén lány.
cikákol: fuldoklik, ha megakad
 vmi a torkán.
cofek: gombozásjátékban, ha gomb
 a lyuk szélén áll meg. Talán:
 Zuflieg?
cubak: nők hajfonata.
cukmis: nyalánkság.
cula: battyu, bugyor.
cumpedli: kis gyerek hátul kilógó
 inge.

CS.

csabzás: hajtás a fán.
csahos ügyvéd: sokat beszélő.
csapa: lábnyom.
csapás: kerékvágás.
csapás: nyomot keres.
csapófa: átkötőfa.
csarapa: elhasznált tutyi, papucs.
csanak: cselőke, durung.
csatarász v. csatvaráz: lármáz.
csatakos: vizes.
csánk: láb.
csádé: hozót.
csármáz: lármáz.
csávosikol: lármáz.
cselőke: vékonyabb durung, vasta-
 gabb bot. [ládiban.
cseléd: fiu- és leánygyerek a csa-
cserebók: cserebogár.
cséza: könnyű fogat.
csimáz v. csumáz: a csirát leszedi
 a krumpliról.
csimota: csemetefa, kis fa.
csik: szivarvége.
csicsóka: Helianthus tuberosus.
csiszál: reszel.
csimasz: krumplit pusztító féreg.
csopros: csoportos, sűrű.
csoba: száj. [lekedik.
csóráz-móráz: húzza-halasztja, kés-
csórezol: lop.
csösze: pösze, selyp.
csötönöz: zörgölődik.
csöszmörög: csoszog az öreg.
csömbölékes: csomós piszkos a sár-
 tól a disznó szőre, vagy bunda.
csörfős: cserfes, nyelves.
csujzli: gumipuska.
csuri: veréb. [dani.
csummog: nem akar vmit kimon-
csuszkérál: csuszkál.
csurgás: csurgó, ahol a víz lefolyik
 a házról.

D.

dádáz: megver (gyereknyelvből
 van véve).
dávorikol: kiabál.

dencöl: ringat.
décskó: horvátokat, szerbeket hívják így: (gyerek).
derbics: kis haszontalan.
didi, dudí, dudli: emlő.
dirinós: bolondos, félkegyelmű.
dobogó: kis fahid.
dombéroz: mulatoz.
dödlí: döndős = kövér.
dödölle: fehérlisztből készült galuska.
dögive van: bőven van.
dugál: dugogtat, rejteget.
duhaj: verekedő természetű.
dulló: végrehajtó.

e.

ébekedik: lányok után jár.
ehe: ügye, no most; indulatszó.
egymásután: szaporán.
eleven kényes: kéneső.
ebolondul: eltéved, elveszti az utat.
edugódik: elvesz, eltűn.
ecsuszik: elkel, jól esik.
ecsap: elrontja a hasát v. gyom-
ebdul: eltéved. [rát.
égyezsgygyerek: egyedüli gyerek.
egyujt: el kezd tüzet rakni (pregnans kifejezés).
ekövetkezik: bucsuz.
eklendézik: láb alatt van a gyerek vagy futkos.
ekertekurtalóddik: elcsavarog.
elletymetöl: elfecseg.
ekokányol: elver.
emisolóddik: eltűnik.
enyekés: genyes.
enyekség: genyedtség.
epréköl: elhordoz, tönkretesz.
erisszent: egy vágással elvág.
erondul: elpiszkul.
eruffol: elhordozza a ruhát,
esínkofál: eldug, eltesz.
esőbben: előbb.
esuprikál: elver, tönkretesz.
esetlen: alaktalan.
ész kavár: egy gyerekjáték.

etángál: megver, elver.
etrafál: eltalál.
evádol: elvállal.
ezuppan: elesik vmi a sikosságon.
ékhetetlen: szörnyű, rendkívüli.
érdemes: becsületos, derék, jó.
ért: értesül, hall.

f.

farátat a szán: oldalt csúszik.
favágító: az a törzsök, amelyen fát vágnak.
fejesükeme: szíjzók.
fécédulás: bolondos.
fértá: egy negyed liter pl.: éffértá öt, éffértá téfő.
fécekfentő: madárfiókok közül a legutolsó, legfiatalabb.
fogyóka: futóka virág.
fonyás: sövénykerítés.
fondor: gesztenye külső burokja.
fór: fuvar.
förtelmes: különös, végtelen, iszonyu.
főkepeztet: nehezen megy fölfelé.
fő gondolás: meggondolás, fölértés.
főkászolóddik: nagy nehezen fölkel.
fresza: mohó.
furtonfurt: folyton.
füstös: piszkos.

g.

galambica: egy gombafaj.
gánica: kukoricagaluska.
gévagomba: egy gombafaj.
gizsi: fog (gyereknyelvből van)
gigyeréz: hízeleg. [véve).
glázli: talpas pohár.
gógáz: hintáz, hingáltat.
guccan: koccan, összeütődik két golyó v. fej.
guzsi: tetű (gyereknyelv).

gy.

gyagya: támlatyí, gyüge, fajankó.
gyilkosüggyekez: kasza.
gyékol: kínoz, vesződik vmivel.
gyerékeskedik: gyerekéveit tölti.

gyimgyomembör: semmirevaló hitgyöttényi: szénát gyűjteni. [fány.
gyukhëcc: ostoba, fajankó.
gyukli: mellényforma melles.
gyüszüvirág: *Corydalis cava*.

h.

hagyás: gyerek v. emberi lény
 pl: rossz éhagyás = rossz gyerekek.

hájába megy, hájcsiba megy: aludni
 megy a kis gyerekek.

hajonfén: hajadonfövel.

hajdinakása: köleskása.

halálmadár: 1. kuvikmadár, 2.
 temetkezési szolgál.

hangász: zenész.

határ: halmaz, rakás.

hámzék: vminek a héja, lehámzott része.

haskó: gyalogutakra tett deszka-
 retesz, hogy ne járjanak rajta.

heltelen: nem szép, csúnya, idom-

hëgyës: hetyke. [talan.

heppëg: büröktrombitával berre-
 getnek a gyerekek.

hëcsli: csipkerózsa bogyója.

hërtelennyébe: hirtelen.

hëvizál: lustálkodik.

hidas: ól.

hinteget: integet.

hiddeszka: fahid padlója.

hibás: béna.

hitfán: sovány; növésben meg-
 csökkent.

horhözs: mélyedékes hegyi út.

horákol: a nyálkát erőlködik a
 torkából kiköpni.

hõharmat: dér.

huppans: egy tésztafaj.

hüttëve: alkonyatkor.

hüttëve: kora reggel.

hüttõs: aki esküt tett.

i.

ignáciujum: gimnázium.

infulencia: influenza.

iprikál: szükségel.

isszontató: rendkívüli pl: iszon-
 tató szép.

istrázsa: strázsa.

istáció: régi postaállomások.

ispita: kórház.

isztorgya: esztërhaj.

izgága embör: porlekedõ.

j.

jábovalótság: haszontalanság, sem-
 miség.

jánkli: dómán.

jáccék: játék.

jordán: zsidó.

jótét lélek: jámbor lélek.

jövöz: jövőjét megszerzi.

k.

hátrakaparincs: tyúk.

kacifántos: cifra.

kapulábszár: kapubálvány.

kanászos, kapós: labdajáték.

kancsol: gáncsot vet.

kámpál v. kárpál: gúnyol.

káforka: bormérőfelöntõ.

kágyilló: kerti biga.

katakol: zörget.

ketet: jön meg cél nélkül.

kezdekedik: kezdõdik.

kërren: az óra egyet kerren ütés
 elõtt.

kényen kedven nevel: kényeztetve.

kinulláz: kitúr, semmivel kifizet.

kissepség: megrövidülés.

kilakik: jóllakik, kitõm.

kicsupáz: haját kiszed; kiszedi
 a gatz.

kigyópásztor: szitakõtõ.

kinulláz: kijátszik.

kipányvázza az illetit: elveri a
 hátsórészét.

kola: árpaszálka.

kõklászóddik: keresgél.

kõprész: böngész.

kõnyerges: bolondos.

kotorászóddik: keresgél.

kotyogó: hébér, borlópó.

kotrész: kotorgat.

kotradék: maradék.
kóter: ketrec.
kopisztol: elhasznál.
kovácsfa: kenyérdagasztásnál használt keresztfa.
köppeszt: kukoricát kopaszt.
köpped: lehámlik a bőr.
kösedék baja sincs: semmi baja [sincs].
kötés: egyesség.
krágedli: gallér.
krampacs: nagy cipő, bocskor.
kraftat: kopogva jár, kroszog.
krénköli magát: szomorkodik.
kukac: kisgyerek nemi része.
kukérdál: szükségel.
kumporog: mogorva.
kukédli: ablakfiók.
kurkász: turkál, keres.
kurugla: szénvonó.
kuporcol: gugorcol
küütös: labdajáték.
küjeczezés: gyerekjáték.
kvietál: biztosít, megnyugtat pl.:
 Uhhádba váglak, hogy az Isten se kvietál rólad.

I.

labogó: hebegő, dadogó.
lábakásája: lábikra.
lánkodik: nagy lánynak teszi, viseli magát.
lasponya: naspolya.
lëbakfincál: lebukik.
lefetyöl: a kutya eszi a levest.
leff: ület, hátsórész.
lëfattyaz: fattyuhajtásokat leszed.
lëeresztöz: arasztozik; egy pénzesség-játék.
lëhidal: lehever.
legorombitt: leszid
lehajol: lejár az adósság.
lëndék: bükköny.
lende: rokon, ivadék.
lepocskolla a kerezdvizet róla: leszid.
lopó: tolvaj.
lopingyomoz: lop.
lőcslábu: zsidó.

lëndér: rendőr.
ludvérc: lidérc.
lumléroz: lumpol, dombéroz.

m.

macskaméz: faméz.
magának való: önző, kiállhatatlan.
mamájnap: mamár.
mancsér: mellényforma melles.
marathatatlan: aki nem tud veszteteg maradni.
masiniszta: cséplőgép gépésze.
megbizonkodik: megesküszik.
megáredál: szemére hány.
megádigál: megállít.
mégész gyerek: vézna, kicsiny.
mëkfokhatós: aki jól meg tud vkit fogni.
megillepétt: megillet.
megmohózkodik: sok evéstől fül-doklik.
megsöznyi: megdobni.
merevén: teljesen, egészen.
mésog: visit, siránkozik.
minapába: aminap.
monyadék.
mondásként: amint mondani szok-mózes: zsidó. [ták].
murci: új bor.
mutykos: piszkos.
mutkorgyábu: multkor.
muzéroz: pezseg: es musiert.

n.

nagybisztomba: erősen bízva.
nekigyalogul: beletanul, nekiigazodik.
nekisikosul: essőre válik az idő.
netres: szeleburdi, szeles.
nevetlen ujj: nevetlen.
noszongat: biztatgat.

ny.

nyámándi: tehetetlen, ügyefogyott.
nyegle: rendetlen.
nyila: istennyila pl: mi a nyilája!
nyiszál: nehezen vág.
nyulgomba: cantarellus cibarius.

O, Ó, Ö.

ófrál: lófrál, csavarog.
óhéntozik: gyakorta óhajt.
ónnyi: oldani.
odasir: elvesz.
odaszalutál: odaüt.
ordént: egyet ordít.
ollik: némelyik.
ökölödik: hányni akar.
összebuji: összeveszít.
ötöl-hatol: zavarában összebeszél
 mindent.

P.

páci: ló (gyerekenyelvből van véve).
paciz: lovaz.
pacikoznak: a nyulak párosodnak.
pákliz: rosszban töri a fejét.
pánvágli: hajtány, Bahnwagen.
pánvágliznyi: hajtányon menni.
passónyi: golyót a lyukba dobni.
paszatos: piszkos.
paszkonca: nem nélküli.
paszita: születési lakoma.
patalléroz: lármáz.
pazdérgya: kendertörmelék.
pátyógat: kis fiut takargatni.
pérváta: árnyékszék.
pérgyóka: lepke.
permutérgomb: csontgomb.
pikét: udvar.
pilka: hordó dugója.
pilláncs: lepke.
pipitér: székfű.
pipecli: elemista.
pispákol: pislog.
piszkos: orr.
pizlik: málik.
pocók: kövér, tömzsi.
pockot vesz: elbizza magát.
porzsávás: keléses.
poténtát: személy pl: csunya ép-
 potentát = személy.

porhel: sparherd, tűzhely.
pótincán: hanyagul.
pozombellü: telhetetlen.
pörnye: sziporka.
pötyöge: kórkorsó.

prányás: vizes, megtört ruhaalja.
proscencijó: processzió.
pucok: vakondok.
pucéron: meztelenül, pórén.
pücskörész: keresgél.

R.

rastogol: pihen.
rébüllució: zavargás.
refenc: rima.
repeszkedik: eped, sóvárog.
remonda: rossz nő.
rézolva: fegyver, revolver.
rézula: sűrű erdő.
régestelen régen.
ricsaj: zaj.
rédég marha: gulyán kívül álló.
rideg béres: bennkosztos béres.
ringica: rékli.
rótáva menni: csapatosan.
röppencs: kitollasodott madár.
ruharézma: ruhát szaggató.
rüsöl: reszel.
rütyöke: rékli.

S.

sapalog: panaszkodik.
sarmalódik: ólalkodik.
sarvad: hervad, sorvad.
sasóka: zártartó, amelyre a laka-
 tot teszik.
sasa: kukorica lefosztott héja.
sáska: kiskanizsai.
sészünü: színtelen.
segreesőkörte: totyogóskörte.
sérifkál: eltesz, eltüntet.
sikér: sekély.
sintérezés: labdajáték.
sréjjen: rézsut, ferdén.
stokkház: börtön, fogház.
sügene: ostoba, csacsi.
strikkezés: egy pénzesjáték.

SZ.

szarkagáborgyán: örgébics.
szégedés: szűrés a vese táján.
szédibabáz: összefogózva körben
szelence: orgonafa virágja. [forog.

szémél: rossz leány v. nő.
szengyörvirág: gyöngyvirág.
szete-szuta: toprongyos. [gomb.
szintyagomb: szűrökön lévő réz-
szinyál: jelez a vasuti harang.
szipákol: pipál.
szipég: sírva felszívja az orrát.
szomorkás: szontyolodott, szomorú.
szódebélű: telhetetlen.
szótehető: jó beszélőképessége van.
szömöröcsöggomba: kucsmagomba.
szulák.
szuszpitol: lassan dolgozik, szuszog.
szutykó: kőkorsó.
szükös: vékony, szegényes.
szünösleg: szinültig.

f.

talkétt: mamlasz, ostoba.
tácsi-mélácsi: tátottszáju.
tasak: tok.
tátént: a haldokló utolsó kapko-
 dása levegő után.
tátika: labiales.
tápértos: széjjelálló, kinyitott.
tejesgomb: porcellángomb.
terpettszáju: terebélyes, nagyszájú.
tesze-tosza: ügyefogyott.
tíbláb: jön-megy céltalanul.
totyafeszes: kövéres, kackiás he-
 lyes, nőszemély.
trátán: nyitva, kigombolózva.
tutyi: ruhapapucs.
tüstönködik: veszekedik.

ü.

üdőnap előtti: kelleténél előbb
 történő.
ükönyi: magázni.
ülü: tyukok ülője.

üstént: tüstént.
ütvét: nem néz hova üt.

v.

vaksibilla: aki nem vesz észre
vasfazék: üst. [vmit.
vazsgáborgyán: fekete gébics.
vakotás: a gyümölcsöt megverte
 a ragya.
vári: sintérezésjátékban a vezér.
vedel: iszik; rossz értelemben.
vékonya: csipeje, lépe.
vélöcipé: kerékpár.
vérdung: egy fertály messző.
vértýog: f...k; a maeska nyá-
 vog.
vigyíve v. *vögyíve*: vegyesen.
viccsog: nevetgélnek a szerelmesek.
vinkolódódik: 1. veszekedik, 2. ve-
 sződik az étellel.
vinnyog: megrikatják egymást.
vinnyároz: lármáz.
vintófli: Windofen.
visonyál: sikongat.
vonyódott: nedves a gabona.
vörös farcingó: vörösbegy.

z, zs.

zalámbol: kojtorog, csavarog.
zargattya a tikokat: lekergeti.
zavár: zár.
ziz vügyön e: betegség, rendszeren
 gyulladás a testen.
zuhén embör: kövér, nehézkes.
zsirka: töpörtyű.
zsidógomb: nadrágokon lévő vas-
 gomb.
zsinatol: lármáz.
zsdédér: oldal.
zsurmalék: morzsalék.

NYELVÉSZETI FÜZETEK

— MONOGRÁFIÁK GYŰJTEMÉNYE. —

1. **Simonyi Zsigmond**: **A magyar szórend.** (Ára másfél kor.)
2. **Simai Ödön**: **Marion József mint szótáríró.** (Ára másfél korona.)
3. **Kocsis Lénárd**: **A mondatrészek Brassai mondatelméletében.** (Ára másfél korona.)
4. **Simonyi Zsigmond**: **Tréfás népmesék és adomák.** Nyelvjárási olvasókönyv. (Ára másfél korona.)
5. **Simonyi Zsigmond**: **Az új helyesírás** szövege és magyarázata. (Vászonborítékban másfél korona.)
6. **Rubinyi Mózes**: **Két tanulmány a nyelvészet s a nyelv-művelés történetéből.** Grimm és Révai. A mondat. (Ára egy korona.)
7. **Gombocz Zoltán**: **Nyelvtörténet és lélektan.** (Ára 1 kor.)
8. **Simonyi Zsigmond**: **Helyes magyarság.** (Ára két korona, egész vászonkötésben három korona.)
9. **Varga Ignác, Szabó Dezső, Kertész Manó**: **Nyelvjárási tanulmányok.** (Ára másfél korona.)
10. **Nagy Sándor**: **A váci nyelvjárás.** (Ára két korona.)
11. **Simonyi Zsigmond**: **Elvonás** (elemző szóalkotás). (Ára másfél korona.)
12. **Székely Ábrahám**: **Alanytalan mondataink alanyáról.** (Ára másfél korona.)
13. **Erdélyi Lajos, Horger Antal, Szemkő Aladár**: **Nyelvjárási tanulmányok.** (Ára másfél korona.)
14. **Simai Ödön**: **Dugonics mint nyelvújító.** (Ára másfél kor.)
15. **Simonyi Zsigmond** (Bartha J., Melich J. és Szilasi M.): **A Nyelvtörténeti Szótárról.** (Ára egy korona.)
16. **Berze Nagy János**: **A hevesmegyei nyelvjárás.** (Ára másfél korona.)
17. **Beke Ödön**: **A pápavidéki nyelvjárás.** (Ára két korona.)
18. **Gácsér József**: **Telegdi Miklós nyelve,** különös tekintettel a mondattanra. (Ára két korona.)
19. **Valló Albert, Ágner Lajos, Szenttamási János és Stan Vazul**: **Kölcsönös hatások a hazai nyelvek közt.** (Ára másfél korona.)
20. **Szűcs István és Gencsy István**: **Nyelvjárási tanulmányok.** (Ára másfél korona.)
21. **Kertész Manó**: **Analógia a mondat szerkesztésben.** (Ára két korona.)

22. Vértés József: **A gyermeknyelv hangtana.** (Ára egy kor.)
23. Szeglety István: **A főnévi igenév Arany Jánosnál.** (Ára egy korona.)
24. Réger Béla: **A határozott névmutató.** (Ára másfél kor.)
25. Beke Ödön dr.: **A vogul határozók.** (Ára két korona.)
26. Oláh Gábor: **A debreceni nyelvjárás.** (Ára másfél kor.)
27. Náday Pál: **A magyar népetimológia.** (Ára egy korona.)
28. Simonyi Zsigmond: **Az ikes ragozás története.** (Ára egy korona.)
29. Böszörményi Géza: **A jánosfalvi nyelvjárás.** (Ára egy korona.)
30. Geleji Katona István: **Magyar grammatikatska.** (Ára egy korona.)
31. Teleky István: **A tárgyeset Arany Jánosnál.** (Ára egy korona.)
32. Viski Károly: **A tordai nyelvjárás.** (Ára egy korona.)
33. Beke Ödön: **Kemenesalja nyelve.** (Ára egy korona.)
34. Horváth Endre: **A bakonyaljai nyelvjárás.** (Térképpel és rajzokkal. Ára két korona.)
35. Szolár Ferenc: **Jelentés-tanulmányok az asszimilációs jelentésváltozásról.** (Ára egy korona.)
36. Szeremley Császár Loránd: **Jelentés-tanulmányok a komplikációs jelentésváltozásról.** (Ára egy korona.)
37. Bacsó Gyula: **Az adavidéki nyelvjárás fő tekintettel a mondattani sajátságokra.** (Ára egy korona.)
38. Szabó Sándor: **A szigetközi nyelvjárás.** (Ára egy korona.)
39. Vikár Béla: **A regös ének.** (Ára egy korona.)
40. Édes Jenő: **A balatonfelvidéki népnyelv.** (Ára egy kor.)
41. Búzás Győző: **A németes összetételek története.** (Ára egy korona.)
42. Fest Sándor: **Hangátvetés a magyar nyelvben.** (Ára egy korona.)
43. Galambos Dezső: **Tanulmányok a magyar vonatkozó névmás használatáról.** (Ára egy korona.)
44. Kräuter Ferenc: **A mássalhangzók hasonulása a magyarban.** (Ára egy korona.)
45. Pálfi Márton: **Kolozsvári Glosszák.** (Ára egy korona.)
46. Melich János: **A magyar szótárirodalom. I. A legrégebb szójegyzékektől P. Páriz szótáráig.** (Ára négy korona.)
47. Simonyi Zsigmond: **Igenévi szerkezetek.** (Ára egy kor.)
48. Szabó Lajos: **A nagykanizsai nyelvjárás.** (Ára egy kor.)
49. Laczkó Géza: **Játszi szóképzés.** (Ára egy korona.)